

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,

A. Mägi
toimetuse sekretär

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstube, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

S I S U.

Artiklid.

Grünthal, T.: Märkmeid TKS eelnõu kohta	1
Palvadre, A.: Tsiviil- ja administratiivkohtu vahekorra korraldamine TKS eelnõus	18
Jucum, H.: Märkmeid KKS eelnõu kohta	26

Kirjanduse ülevaade.

H. K.: Georg Dahm, Die Grenzen des Parteiprozesses	36
--	----

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1933. a. jaanuarikuu tegeluse ülevaade	38
--	----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas Maksupeakomiteel tuleb kaebuse tähtaja uuendamise küsimuse arutamiseks teada anda palveesitajale ja Maksudevalitsusele?	39
Kas Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse (RT 33—1930) § 22-ga on ära muudetud Seisuste kaotamise seaduse muutmise seaduse osa, mille põhjal antakse Saaremaa rüütelkonna mõisade kasustamisest kui ka likvideerimisest saadud sissetulekutest 65% Saare maakonnale põllumajanduse edendamise otstarbeks ja 10% Kuressaare lossi korrashoiu kapitaliks?	40
Kas Meremeeste Kodu teenijate ja ametnikkude palkade vähendamiseks saadud summad tuleb üle kanda riigi tuludesse?	40
Kas linnavalitsuse otsuse peale, millega ta on temale esitatud ehitusprojekti Ehitusseaduse (RT 104—1931) § 3 põhjal hinnatud kunstiliselt seisukohalt, võib administratiivkohtu korras kaevata?	41

Märkmeid TKS eelnõu kohta.

T. Grünthal.

1. Elusuhete areng ning teaduse edusammud põhjustavad seaduste aeg-ajalist ümbertöötamist ning täiendamist. Eriti pärast maailmasõda ning sellele järgnenud ajajärku on poliitilised ja majanduslikud olukorrad sedavõrt muutunud, et pea igas riigis on tekkinud tarvidus põhjalikult muuta protsessiseadusi ja kohtute korraldust.

Meil Eestis, kus iseseisvat riiki välja kuulutades automaatselt üle võeti kehtivad Vene seadused, tekkis kohe tarvidus tõlkida neid seadusi eesti keelde. Kuid et need seadused olid loodud maailmariigi olude kohaselt ja olid tihti juba vananenud ega vastanud oma vaimu poolest meie demokraatliku väikeriigi nõudeile, siis selgus peagi, et ei saanud piirduda ainult tõlkimisega. Tekkis tarvidus seadusi eestistada, töötada neid ümber eesti rahva elunõuete ning meil kehtiva riikliku korra põhimõtete järgi. See töö osutuks raskeks, nõudes teadmisi ja kogemusi. Tööjõude, kes säärase vastutusriikka ülesande jaoks oleksid olnud teoreetiliselt ja praktiliselt ette valmistatud, oli meil vähe. Samuti töökorraldus ise lonkas algusest saadik, osutudes süsteemituks ja juhuslikuks. Et meil Eestis on viisiks iga tõsisema ja raskema ülesande lahendamiseks moodustada komisjone, siis ka Kohtuministerium ei pääsenud mööda sellest meil omapäraseks saanud tavast. Moodustati mitmed komisjonid, kes pidid venekeelsed seadustikud eestistama ning seejuures neid paikama, täiendama ja parandama. Seejuures näib aga, et puudub ühtlustav keskkoh, kes komisjonide tööd kokkukõlastaks. Nii tundub, et mitmed lähedad seadustikud, näit. tsiviil- ja kriminaalprotsessid, on jäänud oma vaimu ning ka kohtusüsteemi poolest ühtlustamata. Komisjonide liikmeiks kutsuti peaaesjalikult Tallinna kohtunikke ja teisi oma otsesel tegevusalal tööga koormatud juriste, kes uute seaduste loomisele võisid pühendada ainult osa oma ajast ning jõust, ilma et neil võimalust oleks olnud seaduste

väljatöötamiseks põhjalikumalt teoreetiliselt ette valmistuda, eriti jälgida uuemat kirjandust ja uusimat seadusandlust. Seetõttu hoitakse pimesi kinni Vene seadustest, leitakse, et need on ka eesti rahvale head küll, ja tõlgitakse need siis sageli sõna-sõnalt ümber. Seetõttu peab meie senisesse seaduste väljatöötamisse, töötehnikasse suhtuma kriitiliselt ja skeptiliselt. Häid tulemusi säärane töötamisviis vaevalt annab. Lisaks sellele kipub komisjonide töö minema kulukaks. Nii on, näit., TKS eelnõu esialgne väljatöötamine läinud maksma kolm miljonit nelisada seitsekümmend kaks tuhat (3 472 000) senti; tsiviilseadustiku mõne osa koostamine ligi 3 miljonit senti¹.

On soovitatud mitmel puhul ajakirjanduse veergudel, et meie seaduste väljatöötamisel peaksid valitsema kindlamad põhimõtted ja otstarbekam töökorraldus kui senini. Nii on rõhutatud, et enne kui asutakse mõne suurema seadustiku eestistamisele või uue seadustiku loomisele, tuleks vastavatel asjatundjate ning huviringkondade esindajate nõupidamistel püstitada põhimõtted, millele uus seadus tuleks rajada, eriti tuleks seejuures kas või üldjoontes fikseerida need puudused, mis meie olude ja nõuete kohaselt vastavil Vene seadusil olemas, et eestistamisel teataks neid parandada ja vältida. Pärast säärast põhimõtete fikseerimist tuleks seaduse eestistamine või uue seaduse koostamine usaldada üksikute juristide kätte, kes neil põhimõttele töötaksid välja vastava eelnõu, andes talle kindla süsteemi, loogilise ning juriidilise ühtluse ja kirjutaksid ka vastavad seletuskirjad, nii et hiljemini igal asjasthuvitatul selge oleks, miks üks või teine norm on leidnud vastava väljenduse. On säärane töö üksikute juristide-eriteadlaste poolt tehtud, alles siis peaksid komisjonid tööle asuma ja eelnõu enese kui ka tema kohta kogutud arvamused ja arvustised üksikasjaliselt läbi kaaluma, andes tarbe korral üksikute normide formuleerimise jällegi asjatundjate kätte, kes valvaksid seadustiku ühtluse säilitamise eest. Säärast töötatakse seadused välja Lääne-Euroopas. Nii on loodud, näit., Skandinaavia rahvaste uued perekonnaseadustikud.

Näib, et ka meie ei saa muidu edasi, kui peame loobuma

¹ Riigikontrolli ülevaade Eesti Vabariigi 1930./1931. a. aruande ja riigisut. ning ettevõtete revideerimisest, lk. 43.

senisest süsteemist, õigemini, süsteemitusest. Kohtu- ja Siseministerium peab seda küsimust tõsiselt kaaluma. Kui tahetakse veneaegseid seadusi ümber töötada, siis peab selleks tööle rakendama inimesi, kes võivad sellele ülesandele pühendada kogu oma tööjõu; kui aga tahetakse piirduda ainult tõlkimisega, siis pole ka mõtet seda teha mitmepealise komisjoniga, vaid selleks rakendatagu tööle keeleoskajad ametnikud.

2. Kui asuda TKS eelnõu arvustamisele, siis tuleb juba alguses tõsitada, et temale on omased paljud neist puudusist, mis meie uutele seadustele ette heidetakse. Eelnõu saadeti umbes aasta eest asjasthuvitatud asutistele, kohtutele, advokaaturile ja ülikoolile arvustamiseks. Üksikud arvustised on saanud teatavaks ka laiematele hulkadele². Arvustajad jõuavad üksmeelselt seisukohale, et eelnõu väljatöötatud kujul ei kõlba seaduseks, ta vajab enne veel põhjalikku läbivaatamist, muutmist, täiendamist.

Eelnõu arvustamist raskendab tunduvalt asjaolu, et ta juurde pole lisatud mingisugust seletuskirja. K. Gyldenstube, olles osa võtnud liikmena komisjoni tööst, oma raamatus³ annab mõningaid seletusi eelnõu põhimõttest, kuid kahjuks on need sedavõrt üldjoonelised, et mõnedki üksikasjad eelnõust jäävad siiski lugejale segaseks. Kuigi komisjoni töö on piirdunud õieti kehtiva Vene TKS tõlkimisega ja selle iganud normide täiendamisega nn. Muravjevi komisjoni poolt 33 aasta eest välja töötatud eelnõu esitistega, on väljatöötatud eelnõus siiski mõningaid kaunis olulisi muudatusi, näit. rahukohtuniku protsessis, tsiviil- ja administratiivkohtu vastastikusel sõltuvuses jne., nii et komisjoni enese seletuskirjata on raske ühest või teisest seisukohast aru saada.

Nagu K. Gyldenstube raamatust selgub, on komisjoni töö jäänud pooleli. Eelnõu on läbi arutatud ainult kahel lugemisel, kuna lõplik sisuline redigeerimine ning viimistlus pidi krediitide lõppedes sunniviisiliselt ära jääma. Samal põhjusel pidanud ka seletuskirja koostamine komisjoni poolt ära jääma⁴. Tuleb tõsiselt kahetseda, et komisjon pole suurtest kuludest hoolimata jõudnud oma tööd lõpule viia, anda

² I. Tju tr ju m o v, Märkmeid TKS projekti uue redaktsiooni puhul, „Õigus“ nr. 8 — 1932.

³ K. Gyldenstube, TKS eelnõu, Tallinna, 1932.

⁴ Op. cit., lk. 10.

eelnõule terviklikku kuju ja põhjendada oma seisukohti seletuskirjas. On aastaid komisjon istunud, 3,5 miljonit senti riigi raha on kulutatud ja komisjoni liikmed ise, s. o. eelnõu koostajad, seletavad, et nende töö on pooleli jäänud, et see pole veel küps seaduseks saama, ja esitavad ise täiendusi tagantjärele, kuidas eelnõu parandada ja täiendada. Säärane seisukord pole muidugi normaalne ja näitab, et isegi säärase suure ja tähtsa eelnõu juures pole suudetud mingit kindlat töösüsteemi lõpuni viia. Mis saab siis nüüd edasi? Vaevalt need asutised ja isikud, kellele eelnõu arvustamiseks saadetud, leiavad eelnõu parema olevat, kui seda arvavad tema koostajad ise. Ka nemad peavad näitama tema puudustele, lootuses, et eelnõu ise ja tema kohta tehtud arvustused võiksid olla aluseks, millel siiski lähemas tulevikus peaks välja töötatama Eesti Vabariigi Tsiviilkohtupidamise seadus.

3. Kui asutakse protsessi eelnõu koostama, siis peab koostajail selge olema see kohtusüsteem, mille jaoks protsess on mõeldud. Tsiviilprotsessi eesmärk on hoida kodanlikuslikku korda ja kõrvaldada takistusi, mis ei lase kodanikul oma õigusi teostada. Seepärast korraldab tsiviilprotsess nende riiklike organite toiminguid, kes on seatud kaitsema eraõiguslikku korda. Õiguste kaitse, nende ennistus vastavate eksimuste ja rikkumiste puhul, toimub kohtu poolt, kes selleks sooritab protsessis ette nähtud toiminguid ja kuulutab vaieldava õiguse suhtes oma otsuse, mis täidetakse riiklike võimude poolt sunniviisiliselt kohtu järelevalvel. Kohtute otstarbekohane korraldus on õigusmõistmise olulisemaid tingimusi. — Meil praegu kehtiv kohtusüsteem on päritud Vene riigilt, kus see omakord oli loodud 1864. a. seadustega ja meil Baltimaal kehtivuse omandanud 1889. a. Selle süsteemi põhimõtte seisab selles, et on kaht liiki kohtuid: 1) üksikkohtunik — rahukohtunik, kollegiaalse apellatsioonistmega ja 2) nn. üldkohtud, ringkonnakohus kollegiaalse kohtuna ja apellatsioonistmena kohtupalat. Ühiseks kassatsioonikohtuks oli senat. Asjade allumuses oli läbi viidud põhimõtte, et rahukohtunikule allusid lihtsamad, väheväärtuslikumad hagid, mis nõudsid kiiret otsustamist ja kus kohtumõistmine ise toimus loomult lihtsalt ja mitte seda-võrt formaalselt, kui üldkohtuis. Ringkonnakohtuile allusid juba suurema väärtusega tülid, siin oli asja arutamine põhjalikum ja seetõttu paratamatult ka aeglasem. Peale nende

kohtute teotsesid 1889. a. 9. juuli seaduse põhjal meie maal veel eri kohtusüsteemina talurahvaseisusest isikute jaoks vallakohtud ülemtalurahvakohtutega, mille kõrgemaks järelevalveastmeks oli rahukogu. Kohe iseseisvuse alguses, Aju-tise Valitsuse korraldusega 18. novembrist 1918. a. (RT nr. 1 — 1918, ajutiste kohtute sisseseadmise üle) muudeti seda veneaegset kohtute korraldust mitmeti. Olulisem muudatus seisis selles, et valla- ja ülemtalurahvakohus kaotati, valla-kohus jäi teotsema kohtuministri hilisema korralduse põhjal ainult vaeslastekohtuna. Teiseks tähtsamaks muudatuseks oli endise rahukohtunikkude apellatsioonikohtu — rahukogu ja ringkonnakohtu liitmine üheks kohtuks, rahukoguks. See ajutine süsteem on püsinud tänini, olgugi üksikasjus muude-tult. Nii on rahukogude apellatsiooniosakonnad muudetud alalise koosseisuga kohtuks, mille istungitest rahukohtunikud küll võivad veel osa võtta, kuid mitte asjade ettekandjatena ja otsuste kirjutajatena⁵. Samuti tuli järk-järgult rahaväär-tuse langedes tõsta kohtuallumust määrava hagihinna kõrgust, mis viimaks peatuma jäi 100 000-le. Rahukohtuni-kule allutati veel eriliik tüliasju, sõltumata hagihinnast, nn. ülalpidamise (alimentide) hagid, milleks TKS § 1806 täien-dati p. 7-ga⁶. Muudeti ka TKS §§ 1956, 2011 ja 2024 selles mõttes⁷, et testamentide avamise ja seadusjõusse astunuks kuulutamise toimetused ja üldse hoiu korras toimetatavad pärijaiks kinnitamise asjad, pärandi väärtusest sõltumata, allutati rahukohtunikele. Nende korraldustega taheti kohut rahvale teha kättesaadavamaks ja kiiremaks. Mis meie koh-tute statistikas eriti silma paistab, on asjaolu, et rahukohtuni-kele lahendada tulevate asjade hulk näitab järjekindlat tõusu. Tekib küsimus, kas see kohtukorraldus, mis oleme pärinud Vene riigilt ja mida olude sunnil oleme nii või teisiti paran-danud, on küllalt otstarbekas ja kas see peab jääma püsima ka meil tulevikus. See on tõsine küsimus ja arusaadavalt ei mahu selle kõigekülgne kaalutlemine käesoleva artikli raami-desse. Tahaksin ainult mainida, et praegune kohtukorraldus siiski tekitab rahulolematusi ega taha hästi vastata meie

⁵ RT 171/172 — 1925, Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koos-seisu muutmise seadus.

⁶ RT 171/172 — 1925, Rahukohtunikkude kohtuallumuse muutmise seadus.

⁷ RT 43 — 1923, Tsiiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus paran-dusajus.

väikeriigi oludele. Juhitakse püsivalt ning lakkamatult tähelepanu asjaolule, et vallakohtute kaotamisega maarahval õiguseotsimine eriti vähemtähtsais asjus on muutunud raskeks ning kulukaks, kuna rahukohtunikud asuvad harilikult linnades ning üksikuis alevites, võrdlemisi kaugel oma jaoskonna üksikuist punktidest. Nõutakse uuesti vallakohut, kuigi konkreetsemaid esitisi selleks, kuidas just säärast kohut ellu kutsuda ja kuidas asetada teda üldisse kohtusüsteemi, tänini pole peaaegu tehtud. Siiski tuleb neid rahva nõudeid arvestada, seda enam, et kaks suuremat poliitilist rühma on need nõuded võtnud oma programmi ja neid toetab ka maaomavalitsuste liit, nagu selgus juulis 1932. a. Haapsalus peetud koosolekul. On tõsiasi, et rahukohtunikkude töökoorem on suur ja kasvab veelgi, mille tõttu neil võimalus puudub pidada tarvilisel määral väljasõiduistungeid. Suure töörohkuse tõttu võib aga asjade otsustamine põhjalikkuse poolest jätta soovida. Oleks seepärast loomulik, et enne kui protsesid lõplikult välja töötatakse, oleks esmalt tarvis selgusele jõuda, milline peab olema meie kohtute korraldus, milliseid muudatusi kehtiv korraldus vajab. On see küsimus lahendatud, siis ei teeks kohtupidamisseadustikkude väljatöötamine ka enam raskusi. Eriti oluline oleks lahendada alama kohtuastme korraldus. Aga ka rahukogude korraldus tuleks seoses kohtupalatiga kõne alla võtta. Asjaolu, et kinnisvara kohta käivad hagid, sõltumata vara väärtusest, alluvad esimeses astmes rahukogule, tekitab vaesemale rahvale suuri raskusi, näit. Saaremaal ning Petseris, kus leidub küllaldaselt 3- kuni 10-hektaarilisi maakohti, mille väärtus piirdub mõnesaja krooniga. Sääraste kinnisvarade omanikud on harilikult kehvad inimesed, kellel puudub jõud sõita kohtusse Tallinna või Tartu, palgata advokaati. Selle tagajärg on see, et need inimesed üldse ei jõua oma õigust kohtulikult kaitseda, et riieldakse ning pureldakse omavahel ja „rusikaõigusega“ läbi aetakse. Samuti testamentide suhtes vaidlused säärase „kinnisvarade“ juures ei tasu tõesti ka seda vaeva ning kulu, et nende pärast liikuma pandaks rahukogu kui I astme kohtu ning kohtupalati kallist kollegiaalset kohtumõistmise aparati. Tegelikus elus näeme kurbi tagajärgi — mitte ammu seletas üks rahvasaadik Riigikogus, et kalli kohtu- ning kinnistumaksu, samuti kohtu kauguse tõttu Saaremaal säärase maapidajate hulk, kes vahest juba

mõne põlve jooksul oma õigusi pole kandnud kinnistus-
raamatuisse, alatas kasvab. Tuleks seepärast tõsiselt kaalu-
misele võtta, kas ei saaks kohalikule, s. o. rahukohtunikule
allutada hariliku allumuse piires vaidlusi ka kinnisvarasse
puutuvais asjus. See muidugi vabastaks rahukogud teatud
arvust asjadest, mis omakorda kergendaks kohtupalati töö-
koormat. Selle tagajärjel võiks ehk kollegiaalseis kohtuis
koosseise vähendada, rahukohtunikkude arvu aga vastavalt
suurendada. Kui mulle vastu vaieldakse ja väidetakse, et
kinnisvarade kohta käiv vaidlus, hagi hinnale vaatamata, on
ikkagi sedavõrt keeruline, et kollegiaalne kohus peab seda
lahendama, siis lubatagu vastata, et asja keerulisus on suhte-
line mõiste. On vaidlusi vallasvara üle, mis sedavõrt kompli-
seeritud oma juriidilise loomu poolest, et siin isegi suurte
teadmiste ning kogemustega jurist satub raskesse, kuid ometi
usaldatakse nende lahendamine rahukohtunikule, ja nagu
kogemused näitavad, tulevad rahukohtunikud üldiselt oma
tööga võrdlemisi hästi toime. Samuti on väga keerulised
rikutud valduse ennistamise protsessid, vaidlused rendilepin-
gute üle. Rahukohtunikud lahendavad neid ja nähtavasti
ikkagi niivõrt hästi, et keegi ei kavatse neid asju nende allu-
musest ära võtta. Miks ei peaks siis kinnisvara üle vaidlused
alluma rahukohtunikule, kui see vara on väheväärtuslik ja
selle üle vaidlejad ei suuda minna kaugelasuvasse rahu-
kogusse. Ja siis kollegiaalsuse põhimõtte üldse, kas sellest
võibki enam juttu olla meie rahukogudes ning kohtupalatis
tsiviilasjus? Kui 1864. a. seadus seadis üles põhimõtte, et
kohus kogu koosseisus peab tõendeid koguma, tunnistajaid
üle kuulama, ekspertiise, ülevaatusi jne. toimetama, siis on
sellest põhimõttest meie kohtud sunnitud olnud lahkuma.
Juba Vene ajal 1896. a. 23. detsembri seadusega paigutati
TKS-sse §§ 386a, 500a, mis andsid ringkonnakohtule võima-
luse tunnistajate ülekuulamist ja üldse tõendite fikseerimist
toimetada teatud juhtudel üksikute kohtuliikmete või koha-
likkude rahukohtunikkude läbi. 1914. a. 2. juuni seadus läks
siin veelgi kaugemale, mahutades TKS-sse § 386¹, mis või-
maldab kohtule tunnistajate ülekuulamist üldse panna üksiku
kohtuniku peale, kui see võib asja lahendamist kiirendada.
Nende novellide tagajärjel hakkas juba Vene ajal ringkonna-
kohtuis, samuti kohtupalatites, tunnistajate ülekuulamine toi-
muma kas kohtu koosseisu kuuluva üksiku kohtuniku kaudu

või tehti see ülesandeks kohalikule rahukohtunikule tunnistajate elukoha järgi. Samuti muude tõendite kogumine ja fikseerimine hakkas toimuma üksikkohtuniku kaudu. Selle tagajärjeks on, et kohus, kes asja lõppeks otsustab, ise üldse ei kuula üle tunnistajaid, ei tee ise paiklikku ülevaatust, ekspertiisi. Kõik see toimub ühe või mitme rahukohtuniku kaudu, kes seda peavad tegema oma otsese töö kõrval, ilma et neil mahti oleks akti ennast põhjalikumalt enne läbi uurida, et saada ülevaadet, mis asjas on tähtis tõendada ning milliseid küsimusi tunnistajaile või asjatundjaile esitada. Ei tule siis imestella, kui rahukogude ning kohtupalati asjades tõendite kogumine ja fikseerimine toimub sageli pealiskaudsemalt kui rahukohtuniku enese poolt otsustatavasis asjus. Rahukogu ning kohtupalat ei näe ise tunnistajaid, ei saa neist otsest muljet, vaid peavad nende öeldisi tõlgendama ning nende usaldusväärsusust lahendama rahukohtunikude poolt koostatud protokollide põhjal. Arusaadav, et säärastel oludel ei saa enam rääkida, et kohtutoimetus oleks suuline ning vahenditu. Igatahes rahukohtuniku toimetuses on need printsiibid rohkem garanteeritud kui praeguses kollegiaalses kohtus. Ei maksa illusioone teha ka selle kohta, et kolleegiumis asi kõigi kohtuliikmete poolt üksikasjaliselt läbi uuritaks nii sisuliselt kui juriidiliselt. Kõik kohtunikud on seotud ja koormatud oma tööga ja harilikult pühendavad tähelepanu ka ainult oma asjale. Hea on, kui eesistuja peale ettekandja enese asjaga enam-vähem tutvub; kolmas kohtuliige piirdub harilikult ettekandega kohtuistungil, poolte vaidlustega ning arutlemistega nõupidamistoas. Kui aga arutusel on ühel istungil mitukümmend asja ning istungid ise kestavad hilise õõni, siis ei maksa loota, et kohtuniku tähelepanu viimaks ei väsiks. Tegelikult kujuneb asi siis ikka nii, et ettekandja-kohtunik on see, kes asja tõeliselt otsustab, kuna teised on ainult kaasistujad. Nii siis on kollegiaalsus kujunenud asja sisulisel arutamisel, eriti esimeses kohtuastmes, näiliseks. Kui aga tõesti kohtud säärasesse olukorda panna, et tööolud neile võimaldavad kohtuasju terve kolleegiumiga otsustada, samuti tõendeid terves koosseisus läbi katsuda ja fikseerida, siis tuleks kohtute koosseisu veelgi tõsta, tuleks tõsta ühtlasi kohtulõive ja kohtuskäijaile langeksid suured tunnistajate ning ka kohtunikkude sõidurahad. See kõik koor-maks tunduvalt riigikassat ja ka õigusotsijaid. Säärast asja

ei suuda endile lubada rikkad Lääne-Euroopa riigid ja endastmõistetavalt meie oludes ei saa sellest ammugi juttu olla. Lääne-Euroopas, eriti Saksamaal, otsitakse võimalusi, kuidas kohtute eelarvet veelgi vähendada, kuidas sundida kohtuskäijaid protsesse ajama kiiremini, esitama väiteid ja tõendeid võimalikult juba esimeses kohtuastmes. Seejuures on kollegiaalse kohtu põhimõtte palju kaotanud oma endisest aupaistest. Nii on Saksamaal 13. II 1924. a. novelliga kehtivat ZPO mitmeti täiendatud eesmärgiga, et asjaajamist kohtuis kiirendada ja pooli sundida aegsasti tõendeid esitama. Eriti oluline uuendus on nn. üksikkohtuniku menetlus (Verfahren vor dem Einzelrichter), mille järgi tõendite kogumine ja poolte väidete ning vaiete ärakuulamine ning nende lahendamine, mõningail juhtudel aga isegi asja sisuline otsustamine kuulub üksikkohtunikule. Igatahes peab see kohtunik asja viima seisundisse, et see oleks küps otsustamiseks kolleegiumis⁸. Selle Saksa seaduse mõjustusel võeti ka meil Riigikogu poolt vastu 27. märtsil 1931. a. Tsiviilasjus üksikkohtuniku toimetuste laiendamise seadus⁹. See seadus on äärmiselt laiendanud TKS § 386¹ väljendatud põhimõtet, et asja kiirustamiseks võis üksikuid toiminguid tõendite kogumisel panna üksikule kohtuliikmele. Nii on selle seaduse järgi üldkohtul õigus panna oma liikme peale kõigi asja kohta tarvilikkude tõendite fikseerimist (TKS §§ 366—565) ja pooltelt kirjalikkude seletuste nõudmist (TKS § 335¹). Neid ülesandeid võib kohtuliige aga omakorda panna kohaliku rahukohtuniku peale. Samuti võib üksikkohtunik pooli üle kuulata ja ta peab asja võimalikult sedavõrt täielikult ette valmistama, et kohtu kolleegium võiks selle otsustada ühel istungil.

Need tõsiasiad näitavad, et kollegiaalne kohus, vähemalt esimese astme kohtuna, on palju oma tähtsusest kaotanud ning et tema pole küllalt võimne kohtuasja kiiresti ja põhjalikult ette valmistama, vaid kõigiti on otstarbekam ja tulusam seda teha üksikkohtuniku läbi. Jääb teha siis viimne järeldus — kollegiaalne kohus esimeses astmes tuleks üldse kaotada ja asendada üksikkohtunikuga. Kui õieti kõige olu-

⁸ Heinsheimer, Der neue Zivilprozess, insbesondere das Verfahren vor dem Einzelrichter, II Auflage, 1924.

⁹ RT 29 — 1931.

lisemat osa menetlusest, nimelt tõendite fikseerimist ja poolte ülekuulamist toimetab üksikkohtunik, miks ei peaks tema siis ka üksi kohtuotsust tegema, s. o. seadust kohaldama sellele faktilisele materjalile, mida ta on kogunud? Esinesin neljandal õigusteadlastepäeval 1925. a. vastava ettekandega¹⁰. Minu esitised leidsid siis teravat arvustust, kuid tegelik elu näitab siiski, et meie tsiviilkohus esimeses astmes on arenemas üksikkohtuks. Seda elust ja otstarbekohasusest tingitud tõsiasja tuleb seadusandjal arvestada. Oleks ilmsesti ekslik arvata, nagu vastaks Vene maailmariigilt päritud kohtukorraldus meie elutarvetele ja oleks mõni ületamata ideaal. Nii nagu me oma administratsiooni, kaitseväge, majanduse jne. oleme pidanud kõik ümber korraldama ja alatasa peame seda täiendama, et pidada areneva eluga sammu, nii ei saa me rahul olla kohtukorraldusega, mis ideaalne võis olla 70 a. eest, kuid mis nüüd meie muutunud oludes ei osutu enam otstarbekaks ega suuda rahuldada elunõudeid. Kas kohtukorraldus vastab elunõudeile, selle üle ei otsusta esijoonel teadus, vaid need rahvahulgad, kes kohtust otsivad õigust ning kaitset oma huvidele. Avaliku arvamuse häält peab seadusandja tingimata tähele panema ja riigi justiitspoliitikale on rahva nõuded samaväärsed tähelepanuks kui teaduse ning teooria seisukohad¹¹.

4. Meie TKS eelnõu väljatöötamisel oli aluseks kehtiv tsiviilprotsess, nagu see oli kujunenud 1864. a. kohtureformi järgi ühes hilisemate seadusandlike muudatustega. Komisjonil oli aga jäetud õigus teha eelnõus kehtivast korrast suurema või väiksema ulatusega muudatusi¹². Eelnõu koostajad on lähtunud põhimõttest, et „Vene ustavid mitte ainult nende loomise ajal olid parim Euroopa riiges olev kohtukorralduse seadus, vaid et nad hoidsid selle omaduse alal suurelt osalt — ja iseäranis tsiviilkohtu alal ilmtingimata — kehtivuse kaotamiseni Venes; puudused, mis loomulikult ka ustavidel olid, kui iga inimese teosel, ei puuduta nende aluseks pandud põhimõtteid, vaid neil on puhttehniline iseloom“¹³. Sellest põhimõttest on komisjon oma töös truult kinni pidanud. Seetõttu näeme, et umbes 45% paragraafe

¹⁰ „Õigus“ nr. 1 — 1926. a. T. Grünthal — Tsiviilkohtu korraldus.

¹¹ Klein-Engel, Der Civilprocess Österreichs, 1927, lk. 444.

¹² Gyldenstubbe, op. cit., lk. 11.

¹³ Gyldenstubbe, op. cit., lk. 12.

reprodutseerivad muutmatult Vene TKS norme, osutudes nende sõna-sõnaliseks tõlkeks. Teiseks suureks allikaks komisjonile on olnud nn. Muravjevi komisjoni poolt välja töötatud Vene projekt, mis ilmus küll trükist 1900. a., jäi aga siiski Venemaal seadusena vastu võtmata. See projekt omalt poolt piirdub ainult mõningate tehniliste puuduste kõrvaldamise katsega TKS normidest. Et aga tema välja töötati juba läinud sajandi lõpul, seega kaugelt üle 30 a. tagasi, siis juba puhttehnilisest küljest osutub see Vene projekt vananenuks ja võiks vaevalt eeskujuks olla meie uue TKS projekti väljatöötamisel. Siiski on komisjon sellest allikast ammutanud umbes 35% oma eelnõu paragraafidest. 12% paragraafidest on jällegi reprodutseeritud kehtivaist veneaegseist seadusist ja ka Muravjevi projektist, olles vähe muudetud ning kohendatud. Üksnes 8% paragraafidest on ammutatud siis mujalt, suuremalt jaolt Saksa ZPO-st, mis aga on sakslaste eneste üldise arvamuse järgi vananenud ja mille reformimiseks töötatakse juba vähemalt paar aastakümnet ja mida osaliselt peale maailmasõda mitmeti on täiendatud ja parandatud¹⁴. Imelikuna tundub, et meie komisjon on tarvilikuks pidanud mitmed §§ eelnõusse võtta, mis Saksa ZPO-s eneses on hiljemini muudetud ja kehtima pandud uues redaktsioonis. Viitaksime selles suhtes eelnõu § 185 (*in fine*), kus üle võetud ZPO § 279 norm, mille järgi kohus võib keelduda koostajalt tõendit vastu võtmast, kui see on esitatud ebaõigeaegselt viivitamise eesmärgiga või raske hooletuse pärast ja kui selle uue tõendi esitamise tõttu tuleks kohtuistung edasi lükata. Ometi on sakslased ise leidnud, et see § säärasel kujul ei andnud loodetud tulemusi ja 13. II 1924. a. seadusega panid tema kehtima järgnevas redaktsioonis: „R ü n n a k u - v ö i k a i t s e v a h e n d i (Angriffs- oder Verteidigungsmittel), mis ühelt poolelt esitatakse ebaõigeaegselt, võib tagasi lükata, kui selle esitamisega viivitub asja otsustamine või kui kohtu vaba veendumise järgi pool pole rünnaku- või kaitsevahendit esitanud varemini protsessi viivitamise eesmärgil või suurest hooletusest.“

Need oleksid siis kõik allikad, millest komisjon on ammutanud põhimõtted ja normid, mis on leidnud väljendust tema poolt koostatud eelnõus.

¹⁴ Heinsheimer, op. cit., lk. 7.

Tundub kõigepealt veidi üllatavana, et komisjon pole uusimaist Lääne-Euroopa protsessidest ühtegi normi leidnud, mis oleksid kõlvanud meie uude TKS-sse üles võtta. Tekib isegi tunne, et komisjon üldse pole tarvilikuks pidanudki lähemalt kaalumisele võtta Lääne-Euroopa uusi protsesse, näit. Ungari 1911. a., jt., criti ka üksikuid novelle ja parandusi, mis igas riigis tsiviilkohtukorralduses ja protsessis maailmasõjale järgnenud ajajärgul on tehtud. Seda intensiivset ja mitmeti õpetlikku ja tulemusrikast suurte kultuurrahvaste seadusandlikku tööd, samuti teoreetilisi uurimusi ignoreerida meil väikerahval oleks aga liiga riskantne, kui mitte rohkem öelda. Peab väga armunud olema Vene ustavidesse, kui lugeda neid ka praegu veel sääraseks pühaduseks, milles võib teha ainult mõningaid tehnilisi parandusi, kuid mis üldjoontes peaksid täiesti rahuldama õiguse ning tõe otsimist, võimaldama ka nüüdisaja oludes mõista kohut kiiresti ja õiglaselt. Kas tõesti need Vene ustavid on nii head ja ületamatud, et peame need pimesi omaks võtma, ilma et tarvitsekski neid võrrelda teiste rahvaste vastavate seadustega ja teha neis ka olulisi muudatusi? Vaevalt on see asi nii, vähemalt meie noorema põlve juristide seisukohalt.

Vene 1864. a. ustavid märgitsesid omal ajal Vene õigusmõistmises uut ajajärku. Endiste juhuslikkude, vastuoluliste ja ilma kindlate põhimõteteta kohtupidamise seaduste asemel tekkis uus kindlasüsteemiline, teaduslikult põhistatud ja kindlaile põhimõtetele ning lähtekohtadele rajatud koodeks. Kuid tingimused, milles tuli see koodeks välja töötada, olid siiski sääraseid, et kohtuustavide koostajad ei arvestanud ega võinudki arvestada, et nende töö osutuks lõppsaavutiseks, sedavõrt täiuslikuks, et see võiks püsida muutumatult aastakümneid, teenides õigusmõistmise kõrgeid huve. Vene oludest polnud ustavide koostajail leida mingit eeskujut. Selle vastu — vene kohtumõistmine ja selle korraldus oli täis korrupsiooni, bürokratismi, äärmist viivitamist, isegi ülekohtu. Sääraseid eeskujusid tuli hüljata. Seetõttu tuli seaduse väljatöötajail eeskujut võtta Lääne-Euroopast. Sealsed koodeksid ja teoreetilised veendid said allikaiks, kust katsuti ammutada uusi põhimõtteid ja neid ümber kohendada vene olude ja nõuete kohaselt. Kahjuks eeskujud ise polnud sel ajal veel kuigi täiuslikud, samuti ajajärk ise oma arusaamistega kohtumõistmisest ja vene oludest polnud küllalt küps, et luua koodeksit,

mis oleks olnud küllalt põhjalik ja vastanud praktilise elu nõudeile.

Ei saa salata, et komisjoni liikmed olid suured idealistid, neil oli suur usk inimestesse ja parimad soovid teenida oma rahvast ja isamaad. Selle aja oludes täitis komisjon hiilgavalt oma ülesande: tema võttis Lääne-Euroopast kõik, mis sellel oli head anda. Ühtlasi olid jäetud lahtiseks kõik võimalused seaduste edaspidiseks arenguks ja täienemiseks; eriti Senati korraldus pidi võimaldama peale puhtkassatsioonikohtu funktsioonide täitmise arendada seadusandlust, seades üles vastavaid juhtnõure ning põhimõtteid.

Kahjuks jäi aga seadusandlik tegevus tsiviilprotsessi alal soiku. Juba esimesil aastakümneil selgus TKS mitmeid puudusi, kuid siiski neid ei kõrvaldatud. Vahepeal oli Lääne-Euroopa seadusandlus, samuti teoreetiline uurimine tsiviilprotsessi alal teinud suuri edusamme. Senat oli oma otsuseis aastakümnete jooksul katsunud tõlgendada ja täiendada TKS norme. Need seletused, sagedasti kasuistlikud ja vastuolulised, näitasid omakorda, et TKS vajab põhjalikku parandust ning täiendust. Kahjuks hõljus Vene poliitiline elu aga XIX sajandi viimasel kolmandikul säärases õhkkonnas, et kohute reformist, samuti ustavide parandamisest ei võinud head loota. Tekkis koguni vool, mis oli vaenlik 1864. a. ustavidele ja katsus neid kärpida. TKS normid püsisid selle tõttu ligi 50 a. muutmatult, kui mitte arvestada üksikuid väikesi täiendusi, mis aga tihti andsid vastupidiseid tulemusi, kui oodati, näit. lihtsustatud kohtumenetlus (uproštšennõi porjadok proizvodstva), mis hiljemini tuli kaotada. Olulisi parandusi TKS suhtes märgitsesid teatud määral ehk 1912. a. 19. juuni ja 1913. a. 26. juuni seadused, kuid sedagi võrdlemisi piiratud kujul. Üldjoontes jäi aga tsiviilprotsess 1917. a. lõpuni, mil Vene riik enamlikus revolutsioonis kokku varises, samaks, nagu ta ilmale tuli 1864. a. oma loojate käte alt. Tuleb siiski tähendada, et tsiviilprotsessi puudustes oldi teadlik ja nõuti, et see tuleb uuesti ümber töötada ja rajada koguni teistele põhimõtetele, kui see oli toimunud 1864. a.

Vene TKS peapuudused oleksid järgnevad: 1) ta annab pahausulistele pooltele, eeskätt kostjaile, piiramatud võimalused kasustada seadusnorme mitte õiguse kaitseks, vaid teha neist kuritarvitust, on kelmust soodustav vahend; 2) ta on äärmiselt aeglane ja üleaarusest for-

maalne, kusjuures kohtu algatus ja isetegevus on viidud pea nullini; 3) tema ei võimalda kohtul oma aega kasutada ökonoomselt ja tööd jaotada otstarbekohaselt. Vene protsess on loodud ajajärgul, kus elu oli veel lihtne, kus kodanlik käive oli aeglane, kaubandus ning tööndus olid arenemise algastmeis. Sellest siis tema lõpmatult pikad tähtajad, loendamatud menetluse edasilükkamised. Majanduselus valitses siis täielikult põhimõte *laissez faire* — *laissez passer*. Riiklik võim piirdus siis majanduslikus võistluses öövahi osaga; sama põhimõtet kohaldati ka eraõiguslikus kohtumõistmises, tsiviilprotsessis. Et kohus ei kogu ise eraõiguslikus tüliasjas tõendeid, see on arusaadav, kuid meie aja seisukohalt on juba arusaamatu, miks kohus peab protsessis olema mingiks tummaks pealtvaatajaks, miks ta ei või pahausulistele poolte mahhinatsioonidele piiri panna. Sellega riivatakse ainult kohtu väärtust, kõigutatakse tema autoriteeti. Samuti ei saa kuidagi loomulikuks pidada nähtust, et pooltele antakse piiramatud võimalused asja venitada, esitada lõpmatult tõendeid, katkestada asja otsustamist omavahelisel kokkuleppel, kui see kohtuliikme poolt on täielikult ette valmistatud. Kohus läheb riigile palju maksma. Need maksud langevad kõigi riigikodanikkude kanda. Ei saa seepärast normaalseks pidada nähtust, et protsessijad kergemeelselt ja vahest isegi pahausulistel kaalutlustel koormavad kohut, desorganiseerides tema tööd, ega lase kohut õigusmõistmisel teetseda normaalselt.

Lääne-Euroopa seadusandlus on tõsiselt asunud nende pahede vältimisele ja on saavutanud sel alal mõndagi. Meie väikeriigi oludes, kus riigi eelarve niikuinii on koormatud, oleks säärase väärnähtuste väljajuurimine iseäranis tähtis. Oma TKS reformimisel peame seda eriti arvestama.

Vene kohtute aeglane asjade otsustamine oli juba enne maailmasõda üldtuntud. Tööndus ja kaubandus, kus ilma krediidita nüüdisajal on võimatu toime tulla, kannatasid juba Vene ajal tsiviilprotsessi oluliste puuduste all. Tuli enne aastaid kohut käia, raha kulutada, kuni saadi kätte täiteleht, millega võis hakata korraldult maksjalt midagi sisse nõudma.

Vene kohtutegelusest on teada loendamatud juhud, kus kostja, kasustades protsessi vahendeid, pahatahtlikult asja

aastate viisi venitas ja vastast väsitas, kuni viimane tüdis ja võttis vastu kostjalt väikese osa taoteldavast summast, et pääseda väsitavast ja kulukast protsessimisest. Aga ega meilgi kohtupraksises pole puudust säärastest sisetundetuist protsessijaist. Meie iganud protsessi tõltu on võimalik asja venitada aastate viisi ja kuritarvitada oma silmanähtavalt fiktiivsete õiguste kaitsemisega. Kohus peab säärast pahatahtlikku toimingut kannatlikult pealt vaatama ja isegi kaitsema kõlvatut protsessijat ja seda kõike poolte üheõigusluse nimel!

Et mitte paljasõnaline olla, võtame näite, kuidas toimub võla väljamõistmise protsess kostja poolt alla kirjutatud võlakohustise järgi.

Hagipalve on esitatud rahukogule. Kui kohtuesimees tarvilikuks peab kostjalt nõuda selle üle kirjalikku seletust, siis annab ta kostjale selle esitamiseks tähtaja 2 nädalast kuni 1 kuuni ühes nn. kauguse ajaga (TKS § 312). On säärane seletus kostjalt saadud või tähtaeg selle esitamiseks möödunud, siis määrab esimees asja kuulamisele, kusjuures kostjale antakse aega kohtusse ilmumiseks, arvates kohtukutse kätteandmisest, 7 päevast kuni 1 kuuni (§§ 317, 299). Oletame, et kohtukutse on kostjale õnnelikult kätte toimetatud ja tema ilmubki kohtuistungile. Siin avaldab tema hageja vastu vastuhagi, väites, näit., et hageja võlgneb talle säärase ja säärase summa sel ja sel alusel. Seejuures seletab tema, et ta pole jõudnud koguda tarvilikke tõendeid, mispärast palub tähtaega määrata vastuhagi kirjapanemiseks (§ 341). Kohus harilikult rahuldab säärase palve, millega aga asja arutus on jällegi kuuks või kaheks järjekorrast välja jäänud. Järgmisel istungil kostja seletab, et tal oleks tarvis oma vastuhagi tõendamiseks esitada dokumente, mida saaks vastavalt ametiasutiselt, milleks tal on tarvis kohtult tunnistust (§ 452 jj.). Kohus rahuldab ka selle erapalve. Jällegi jääb asi järjekorrast välja ja tuleb kuulamisele kuu või kahe pärast. Siis selgub, et ametiasutises pole olnudki säärast dokumenti, mis kostja tahtis esitada. Nüüd annab ta üles tunnistajad, kes teavad kõik täpsalt seletada, mis puutub tema ning hageja vahekordadesse. Ainult imelikul kombel need tunnistajad elavad mööda riiki laiali. Üks on neist Kuressaares, teine Petseris, kolmas Narvas jne. Tehakse määrus neid vastavate rahukohtunikkude kaudu üle kuulata. Selle määruse täitmine võtab jällegi kuid. Siin leitakse endast-

mõista põhjusi rahukohtuniku tegevuse peale rahukogule anda erakaebusi (§§ 389, 500²), milleks jällegi akt tuleb saata rahukogule ja peab ootama järjekorda, kuni kaebus tuleb kohtuistungil arutusele. Ütleme, et viimaks kõik tunnistajad on üle kuulatud, sageli aga neid ei leita üldse, või nad ei tea asjast midagi. Siis kostja annab üles uued tunnistajad ja mäng hakkab otsast peale. TKS § 366¹ lubab küll kohut keelduda uusi tõendeid vastu võtmast, aga ainult siis, kui asjaolud, mille kohta tõendid on üles antud, on asjas tähtsusetud või juba küllalt selitatud. Pahausuline kostja aga oskab alati väga tähtsad olud üles anda, mille tõendamiseks ta palub tunnistajaid üle kuulata. Ütleme, et peale pikka aega on ka see kostja erapalve rahuldatud. Nüüd korraga seletab ta, et tema allkiri võlakohustisel on võltsitud, olgugi et ta hagejat otseselt selles võltsimises ei süüdistata. Kostja poolt antud võltsimisvaidluse tõstmise palvest saadetakse ära kiri vastaspoolele, kes 7 päeva jooksul peab vastama, kas ta soovib võlakohustist tõendina asjas kasustada. Hageja vastab jaatavalt. Sellest vastusest antakse nüüd jälle kostjale teada, kusjuures talle antakse 7 päeva aega esitada tõendeid võltsimisvaidluse kinnitamiseks. Nüüd on siis kostjal valida, kas jätkata seda mängu edasi ja riskida maksta § 562 ette nähtud trahvi või jälle loobuda võltsimisvaidlusest, rahuldudes sellega, et õnnestus jällegi mõni nädal või kuugi asja venitada. Vahepeal võib aga veel mõne uue vahendi mängu lasta: ilmub kustki keegi kolmas isik, kes TKS § 663 põhjal väidab, et tema huvi nõuab, et asi otsustataks kostja kasuks, sest tema olevat selle võla kostja ülesandel hagejale ära maksnud ja kui nüüd see summa uuesti kostjalt hagejale välja mõistetakse, siis on kostjal muidugi regressiõigus tema, kolmanda isiku, vastu. Et asi kõik tõesti nii on, selleks annab kolmas isik üles tunnistajad. Ütleme, et rahukogu närvid viimaks üles ütlevad ja seda kolmandat isikut asjasse ei lasta, siis on nii sel isikul enesel kui ka kostjal õigus anda otse erakaebus kohtupalatile (§ 664), milleks muidugi terve akt tuleb rahukogust välja nõuda. Ütleme, et kohtupalat jätab erakaebuse tagajärjeta. Siis lastakse akt rahukogule tagasi saata ja antakse paarikuulisel kassatsioonitahetajal kassatsioonikaebus Riigikohtule, kuhu jällegi terve toimetus tuleb saata ja kus asi suure järjekorra tõttu alles mitmekuise ootamise järel jõuab läbivaatamisele.

On viimaks rahukogu asja siiski jõudnud sisuliselt otsustada, mis momenti aga pahausuline kostja võib aastate viisi venitada, siis ei lõpe sellega veel hageja kannatused. Kohtupalatis võib asjaga jälle otsast peale hakata, sest et meie protsessis valitseb põhimõte, et pooled võivad tõendeid esitada ja uusi olusid ette tuua piiramatult mõlemas kohtuastmes kohtuotsuse tegemiseni. Seda õigust oskavad pahausulised kostjad ja nende volinikud väga osavasti kasustada. Olevat tekkinud isegi erilised honorarimäärad volinikele asja „venitamise“ eest! Küsigu, kes ei usu, rahukogude tsiviilosakondade juhatajailt ja liikmeilt. Siis kuuleb huvitavaid lugusid, milliseid võtteid praegu protsessides lavastatakse ja kui osavasti kõiki neid nõrku kohti, mis meie TKS nii ohtrasti leidub, osatakse ära kasustada *mala fide* toiminguks. Sääraste protsessijate vastu on praeguse korra juures abitud vastaspoolel, on abitud ja nõutud ka kohtud. Kaitsevahendid, mis selle pahe vastu on ette nähtud (§ 331¹), on liiga nõrgad ja kohmakad, mis ei taba märki.

Sama aeglane ja konarlik on ka täitemenetlus. Ka siin on pikad tähtajad jäetud kostjale vabatahtlikuks maksmiseks, igasuguste kaebuste andmiseks. Kui kostjal ainult tahtmist on, võib ka siin asja viivitada küllalt. Eriti pikad tähtajad on ette nähtud, kui toimub täitmine võlglaste vastu tema kinnisvara müügiga. Siin antakse võlglastele tervelt kaks kuud aega vabatahtlikult võlga tasuda (§ 1095), alles peale selle alustab kohtutäitur õieti neid toiminguid, mis on tarvilikud sundmüügi toimetamiseks. Oksjonite pidamise tähtajad ise on aga väga pikad (§ 1143). Pole midagi üllatavat, kui kinnisvara sundmüük toimub vahest mitu aastat peale seda kui sissenõudmise toiming alustati.

Jätkub neist näidetest. Kes meie TKS lähemalt tunneb, samuti on tuttav protsesside käiguga meie kohtuis selle seadustiku alusel, see peab tunnistama, et säärane seadustik ei kõlba enam korraldama meie elu, lahendama eraõiguslikke tülisid, tema ei suuda meie aja elutingimuses kindlustada kiiret ja õiglast kohtumõistmist, ta takistab elu normaalset arengut. Tema kaitseb rohkem võlglast kui võlastajat.

Meil tuleb järsult katkestada side nende oma aja iganud põhimõtetega. Tuleb kohtumõistmisele anda reaalne alus. Tuleb TKS täiesti uutal alustel ja põhimõtetel välja töötada. Vene ustavide paikamisega ja Muravjevi komisjoni vanane-

nud projekti selleks kasustamisega ei jõua me kuigi kaugele. Mida varemini sellele arusaamisele jõuame, seda parem.

Kahjuks käesolev eelnõu ei paku selles suhtes midagi lootustäratavat. Tõsi, mõni tehniline puudus on küll kõrvaldatud, kuid süsteem on jäänud kõigi oma lähtekohtadega ning põhimõtetega endiseks. Peab ütleva, et isegi need üksikud muudatused, mis on tehtud, tekitavad palju vaidlusi.

Piirdume nende üldmärkmetega. Eelnõu üksikasjalisemale arvustusele asume järgnevas kirjutises.

(Järgneb.)

Tsiviil- ja administratiivkohtu vahekorra korraldamine TKS eelnõus¹.

A. Palvadre.

I. 1915. a. N. V. Davõdovi ja N. N. Poljanski redigeerimisel välja antud koguteoses „Kohtureform“, mis oli mõeldud 1864. a. Vene kohtu Ustavide 50 aasta mälestamiseks, kirjutab V. Gessen oma artiklis „Kohtu võimust“², et 1864. a. Kohtu Ustavid loodi Venemaal absoluutse monarhia abinõudega ja politseiriigi olude kohaselt. Kuid politseiriik tunneb üksnes tsiviil- ja kriminaalõigust, üksnes tsiviil- ja kriminaaljustiitsi. Administratiivõigust politseiriik ei tunne, ning juhtudel, kui riik esineb kodaniku vastu mitte kui juriidiline isik eraõiguse subjektina, vaid kui riigivõim, siis kannab see esinemine ettekirjutuse ja käskimise iseloomu ja riigivõimu organi nõudeid tuleb täita vastuvaidlematult. Nende nõuete puhul võib kodanik küll esineda kaebusega allumuse korras ametiasutise tegevuse vastu, kuid mitte vaidlustega kohtus ametiasutise õiguse vastu teataval viisil teosteda. Gessen märgib, et administratiivjustiitsi korraldamine pidi seisma tollaegse arusaamise järgi administratiivvahekordade iseloomust hoopis väljaspool Ustavide koostajate silmapiiri ja et organiseerides tsiviil- ja kriminaalkohut, Ustavide koostajad olid ise arvamusel, et nad organiseerivad kohtuvõimu üldse. Juhtivaks artikli mõtteks oli Gessen'il, et õiguslikus riigis tuleb 1864. a. kohtureform lõpule

¹ TKS väljatöötamise komisjoni poolt 1931. a. koostatud TKS eelnõu.

² Sudebnaja reforma pod redaktsiei N. V. Davõdova i N. N. Poljanskago 1915. 1. k. O sudebnoi vlasti. V. M. Gessen.

viia ja luua kolmainus kohtu Ustav („trijedinõi Ustav“) — tsiviil-, kriminaal- ja administratiivjustiitsi jaoks. Kuid Venemaa nii kaugemale siiski ei jõudnud. Kuigi Venemaal 1917. a. ilmus seadus „administratiivkohtu“ kohta, ilmus see juba revolutsiooni keerises ja jäi peaaegu kasustamata ja kokkukõlastamata 1864. a. Ustav'idega.

II. Eestis loodi administratiivkohus 12. veebr. 1919. a. seadusega. Riigikohtu tegevuse algusega hakkas administratiivkohus täielikult funktsioneerima ning on juba üle 10 aasta funktsioneerinud üldises ja ühises kohtusüsteemis. Eesti Vabariik oli algusest peale õigusriik ja seega olid ka kadunud takistused administratiivjustiitsi loomiseks, mis olid Venemaal 1864. a., sest administratiivkohtu olemasolu eeldab õigusriigi olukorda, kus kodaniku ja riigivõimu vahekorrad ei ole faktilise võimu vahekorrad, vaid õiguslikud vahekorrad. Meie AKK §§ 1 ja 3 järgi ongi kodanikel võimalus administratiivkohtu kaudu kaitseda nii oma õiguslikke kui ka varanduslikke huve kõigis administratiivasjus, kui neid huvivad ametiasutiste poolt seadusvastaselt rikutakse, ning administratiivkohtu protsessi käigus esinevad riigivõimu organ — ametiasutis ja kodanik võrdsete asjaosalistena ja protsessipooltena erapooletu kohtu ees, kes lahendab tüli- asja vastava vaieldatava õigusliku normi kohaselt.

Kuid seni on meil vastavates seadustes administratiiv- ja tsiviilkohtu vahekord täpsamalt piiritlemata ja AKK kokkukõlastamata Tsiviilprotsessi seadustikuga. On arusaadav, et Tsiviilprotsessi seadustiku normid, nimelt § 1 märkustega ja § 2, ei või siin enam otsustavalt mõõtuandvad olla, sest, nagu juba tähendatud, tsiviilprotsessi seadustiku koostajad lähtusid hoopis teistest seisukohtadest avaliku õiguse määramisel, kui see meil võimalik, ja selle seadustiku koostamisel ei olnud üldse ette nähtud administratiivkohtu olemasolu võimalust.

III. Administratiiv- ja tsiviilkohtu vahekorra määramisel on seni juhtnõõriks olnud seisukohad, mis väljendatud Riigikohtu üldkogu otsuses nr. 8—1924. aastast, mis vastu võetud üldkogu poolt Riigikohtu tsiviilosakonna algatusel. Selles otsuses seletab muu seas Riigikohtu üldkogu: 1) „Seadus ei anna iseenesest ühelegi kohtule eesõigustatud seisukohta teise suhtes. Meil toimetavad kohtumõistmist administratiiv- ja tsiviilkohtu korras ühed ja samad kohtud:

rahukohtunik, kes lahendab asju tsiviil- ja administratiivkorras, on üks ja sama isik, rahukogudes on administratiiv- asjad tegelikult ühendatud tsiviilasjadega. Samuti võivad seaduse järgi Riigikohtus kohtunikud mitmes osakonnas liikmeteks olla. Miks peaks töö ühes osakonnas autoriteetlikum olema kui teises! Ei saa ka kuidagi öelda, et administratiivkohtukord oleks kuidagi puudulikum või vähem täielik kui tsiviilkohtu-kord, sest mõlemas kohtus peab kohus asja otsustama oma sisetunde järgi seaduse põhjal (AKK § 21 ja TKS §§ 129, 339) ja administratiivkohtul on peale erilise administratiivkohtu-korra seaduse terve TKS kasustada (AKK § 44). Kohtuotsused, mis tsiviilkohtu-korras tehtud ja seadusejõusse läinud, on TKS § 891 järgi sunduslikud kõigile kohtuile ja ametiasutistele kogu riigis. See määrus kehtib AKK §§ 40, 41 ja 44 põhjal ka administratiivkohtu otsuste suhtes. Selle kõige järgi ei tohiks olla kahtlust, et administratiivkohtu-korra loomisega Eestis ametiasutiste avalikõiguslikku laadi toimetused võivad kohtulikule läbivaatamisele tulla ainult administratiivkohtu-korras.“ 2) „Seletatakse, et ametiasutis või ametnik, kes Maaseaduse määrusi teostades neid rikub ja näiteks võõrandamata ja ülevõtmisele mitte kuuluva varanduse siiski üle võtab, rikub sellega eraisiku erahuvi, omandiõigust, ja selle kaitseks võib viimane pöörduda tsiviilkohtusse, seda enam, et seadusvastase ülevõtmisega riik ei saa omandiõigust ega kaota seda eraisik; siin olevat tegemist tüliga eraõiguse üle, mis TKS § 1 järgi allub tsiviilkohtule. Asudes ülesseatud küsimuse lahendamisele sellest seisukohast, tuleb ikkagi lähtuda TKS § 1 määrusest, mille järgi tsiviilkohtute ülesandeks on eraõiguslike tülide lahendamine. Eraõigusliku tüli hädatarviliseks eelduseks on eraõiguslik vahekord tülitsejate vahel. Maaseadusel on avalikõiguslik iseloom ja selle seaduse teostajad riigiorganid on avalikõiguslikul alusel teotsejad riigivõimukandjad. Selleks, et nende ja eraisikute vahel tekkinud tülide lahendamiseks tsiviilkohtu poole pöörduda, peaks tunnistama, et nemad on viimastega eraõiguslikku vahekorda sattunud. Maaseadus iseenesest ei loo eraõiguslikke vahekordi ametiasutiste ja eraisikute vahel.“ 3) „Arusaadavalt tuleb vahet teha Maaseadusega võõrandatud varanduste ülevõtmisel ametiasutiste või ametniku seaduspärase ja seadusvastase tegevuse vahel. On see tegevus seaduspärane, siis ei või üldse mingit põhjen-

datud kaebust olla. Riigi esindaja võtab võõrandatud varanduse avalikõigusliku Maaseaduse põhjal üle, riigi vahekord varanduse endise omanikuga on puht avalikõiguslik, ei või tekkida mingit eravahekorda. Teisiti on asi seadusvastase varanduse ülevõtmisega, millel puudub seaduslik alus ja mille ülevõtmist tuleb tagasi toimetada. Et aga säärase seadusvastase olukorra põhjuseks on ainult ametiasutiste või ametniku tegevus ja selle tegevuse üle valvab ning seda korraldab asulise või ametniku ülemus ja administratiivkohus, siis allub tüli seesuguse ametniku tegevuse üle... ametniku ülemusele ja kohtu korras administratiivkohtule. Tsiviilkohus ei ole õigustatud ega kohustatud ametiasutise või ametniku tegevuse seaduspärasuse või seadusvastasuse küsimust lahendama, samuti nagu administratiivkohus ei lahenda ega otsusta tülisid tsiviilõiguse üle. Tekib niisugune tüli administratiivkohtus asja arutamise korral või selle tagajärjel, olgu et arutada tuleb niisugune küsimus tsiviilõiguse üle, mida administratiivkohus AKK §§ 2 ja 22 järgi ei otsusta või et administratiivkohtu otsusega ei kõrvaldata või täielikult ei kõrvaldata seadusvastase tegevuse tagajärge, näiteks tasu nõudmine ametniku seadusvastase tegevuse tagajärjel tekkinud kahju eest, samuti varanduse tagasiandmine või selle eest tasu määramine omanikule, kui Maaseaduse põhjal varandus ei olnud võõrandatud, kuid on siiski seadusvastaselt üle võetud; seesugustel juhtudel peab aga ametiasutise või ametniku seadusvastase tegevuse fakt, millega on rikutud eraõigus, ikkagi tunnustatud ja kindlaks tehtud olema administratiivkohtu poolt. Kokkuvõetult tuleb tähendada, et ametiasutise või ametniku poolt ametivõimu teostamisel toime pandud eraisiku huvi riivamine iseenesest ei loo tsiviilvahekorda, ei anna põhjust tsiviilkohtu poole pöördumiseks...“ 4) „Administratiivkohtu allumusest ja asjade otsustamisest erandeid teha, pannes mõnd administratiivkohtu ülesannet tsiviilkohtu peale, või lubada viimastele nende aset täita eraisikute soovil, ei vastaks AKK §§ 2 ja 22 ega ka TKS § 1 otsesele mõttele, sest kui seadus ühe kui teise kohtu allumuse kindlaks määrab... siis ei tohi ühe ja sama toimetuse ja õiguse rikkumise üle kohtusse kaevata kahel teel, administratiivsel ja peale selle veel tsiviilisel teel“...

Käesolev Riigikohtu üldkogu seletus on küll antud Maaseaduse teostamise puhul tekkivate tülide lahendamise korra kohta eraisikute ja riigi vahel, kuid antud seletus ja seletuse

põhised on üldist laadi ning on kohaldatavad iga avalik-õigusliku iseloomuga seaduse teostamisel tekkivate tülide kohta. Väärrib erilist tähelepanu, et selle seletuse koostajaks on olnud kadunud riigikohtunik Arro, meie paremaid tsiviiliste. Selle seletuse andmisel on arvesse võetud administratiivõiguse arengut, meie riigi õiguslikku iseloomu ja AKK seadust.

IV. Asudes tsiviil- ja administratiivkohtu vahekorra küsimuse lahendamiseviisi käsitlemisele TKS eelnõus tuleb peatuda kolme liiki normide juures: 1) normid, mis määravad otseselt tsiviilkohtu ja kaudselt administratiivkohtu allumuse, see on eelnõu §§ 1—4; 2) normid, mis määravad tsiviil- ja administratiivkohtu vahekorra juhtudel, kui ühe kohtuliigi toimetuses tekib küsimus, mille lahendamiseks on kompetentne teine kohtuliik, s. o. eelnõu §§ 12—15, ja 3) normid, mis korraldavad allumuse vaidlusi, s. o. eelnõu §§ 78—85. Üldiselt on TKS eelnõu koostajad laskunud administratiivõiguse määritlemisel ja mõistmisel samale tasemele, millel olid Vene kohtu Ustavide koostajad 1864. a. Tähele paneb, et on jäetud administratiivõiguse areng, hindamata jäetud üleminek politseiõiguse õigusriigi korra juurde ja arvestamata jäetud administratiivkohtu olemasolu mõte, tähtsus ja kehtiv AKK.

AKK § 1 teeb alluvaks administratiivkohtule kõik „administratiivasjad“. TKS eelnõu § 3 määrab: „Niisugused administratiivasutiste ja ametnikkude nõuded, millel seaduse järgi on vastuvaidlemata iseloom, ei kuulu tsiviilkohtu lahendamisele tsiviilkohtupidamise korras.“ § 3-ga on arvatavasti tahetud kaudselt määrata ka administratiivkohtu allumust, sest üksnes § 3 ette nähtud asjad, mitte alludes tsiviilkohtule, võiksid alluda administratiivkohtule.

Õigusriigis administratiivjustiitsi olemasolul ei ole üldiselt üldse riigivõimu organite nõudeid, mille vastu ei saa vaielda. Kodanikkude vastuvaidlemiseks ja kodanikkude õiguste kaitseks ongi olemas administratiivkohus. Meil võiks rääkida administratiivasutiste nõuetest, mis täide saadetakse administratiivkorras, kuid mitte „vastuvaidlemata administratiivasutiste nõuetest“. Riigi vastuvaidlemata sissenõuete seaduski (VSK XVI k. II j.) on meil asendatud Administratiiv-sissenõudmise seadusega (RT 2—1932).

Teisest küljest „administratiivasjade“ kogu kompleksi ei

kujunda üksnes administratiivasutiste nõuded, vaid selle hulka kuuluvad ka kodanikkude nõuded administratiivasutiste vastu, mis põhinevad avalikõiguslikel vahekorral, näiteks ametnikkude nõuded riigi vastu teenistusvahekorra alusel. Kui TKS-s tahetakse piiritella tsiviilkohtu allumust ka administratiivkohtu allumuse eraldamisega, siis oleks tulnud § 3 redigeerida umbes järgmiselt: „Tsiviilkohus ei arutle administratiivtüli asju ega otsusta administratiivtegevuse õiguspärasuse üle.“ Kuid arvan, et TKS-s ei tarvitse üldse määrata hakata administratiivkohtu materiaalsel allumust, sest selle määramine kuulub AKK ülesannete hulka. TKS-s tuleks piirduda formaalse määrusega, et tsiviilkohtu arutlusele ei kuulu asjad, mis vastavate seaduste põhjal kuuluvad arutlusele administratiivkohtus. Esitatud seisukohtade kohaselt tuleks ümber redigeerida eelnõu §§ 1 ja 3.

V. Üle minnes eelnõu teist liiki normide juurde tuleb kõige pealt tähendada, et § 12 sisalduv norm on arusaadav ja vastab AKK §§ 40–42-le, mille järgi administratiivkohtu otsused, mis tehtud AKK-s määratud võimkonnas, astuvad seadusjõusse ja on täitmiseks kohuslikud. Samuti kui tsiviilkohtu otsused, mis tehtud seaduses määratud allumuse kohaselt, on kohuslikud administratiivkohtule, peavad viimase otsused olema kohuslikud tsiviilkohtule. Kuid järgmised paragraafid, nimelt §§ 13, 14 ja 15, on ebaselged ja neid võib isegi nii mõista, et siin on administratiiv- ja tsiviilkohtu kompetents segi paisatud ja tsiviilkohtule antakse õigus otsustada asjade üle, mis AKK järgi alluvad administratiivkohtule. Nii kui administratiivkohtus võib selguda, et asja otsustamine oleneb teatava olu hindamisest, mille üle otsustamine allub tsiviilkohtule, nii võib ka tsiviilkohtus asja otsustamine oleneda administratiivasja lahendamisest, mille üle otsustamine allub administratiivkohtule. Samuti kui eelnõu §§ 1 ja 4 järgi ei saa administratiivkohtud otsustada vaieldavaid olusid, mis kuuluvad tsiviilkohtu lahendamisele, ei või ka tsiviilkohus lahendada vaieldavaid olusid, mis kuuluvad administratiivkohtu lahendada AKK seaduse alusel.

Eeldame, et mõne kinnisvara omanikul lasuvad avalikõiguslikud kohustised, mille täitmist on administratiivasutised õigustatud nõudma administratiivkorras. Vaidlused kohustiste üle alluvad administratiivkohtule, kuid kui asja otsustamisel kerkib vaidlus selle kinnisvara omandiõiguse üle,

siis ei saa administratiivkohus lahendada omandiõiguse küsimust ja kui administratiivasjas keegi tunnistatakse kohustiste kandjaks selle kinnisvara suhtes, ei lahendata sellega veel omandiõiguse küsimust selle kinnisvara suhtes ja administratiivkohtu otsus selles osas ei ole üldse kohuslik tsiviilkohtule, kui seal tõstetakse vaidlus omandiõiguse üle selle kinnisvara suhtes. Niisugust liiki asjades ei või administratiivasja otsustamise käik avaldada mingisugust mõju tsiviilkohtus omandiõiguse tüli lahendamisele, küll võib aga teataval eeldustel, nimelt kui vaidluse puhul on oluline tähtsus just õige omaniku kindlaksmääramisel, administratiivasja käik oleneda tsiviiltüli lahendamisest tsiviilkohtus.

Eeldame edasi, et vastav ametiasutis loeb Maaseadusega teatava maakoha võõrandatuks ja võtab selle riigile üle. Siin on tegemist puht-administratiivasjaga, mille üle otsustamine allub administratiivkohtule asjast huvitatud isiku kaebusel. Kas see maakoht oli Maaseadusega võõrandatud ja kas ta oli seaduslikus korras riigile üle võetud — need küsimused moodustavad administratiivasja sisu, selle materiaalse osa, ja nende küsimuste lahendamisest oleneb, kas maakoht on seaduslikul teel riigi omanduseks läinud või on riik kohustatud teda tagasi andma endisele omanikule. Tsiviiltüli omandiõiguse üle endise omaniku ja riigi vahel, mis kuuluks lahendamisele tsiviilkohtus, käesoleval juhul üldse ei ole ja tsiviilkohus ei saa niisugusel juhul üldse otsustamisele võtta tüliasja selle üle, kas omandiõigus selle maakoha suhtes kuulub riigile või endisele omanikule, olenemata sellest, kas administratiivkohtus on maakoha ülevõtmise kohta kaebust tõstetud, kas kaebuse tõstmise tähtaeg on juba möödunud või mitte. Asi oma loomult allub otsustamisele administratiivkohtus. Sama asi ei saa alluda otsustamisele kaht liiki kohtule ja kõrvalised momendid, nagu kaebuse esitamise moment või kaebuse tähtaja möödalaskmine, ei või muuta kohtute allumust. Vastupidise seisukoha juures jääb kohtuliigi valik asjasthuvitatule ja võimaldades asjasthuvitatule administratiivasja otsustamist üle anda tsiviilkohtule muudetakse administratiivkohus fakultatiivseks. Tsiviilkohtuprotsessi seadustikuga ei tohiks aga muuta administratiivkohtu seadust ja selle mõtet, vaid tuleks üksnes arvestada kehtivat administratiivkohtu seadust.

Teist liiki eelnõu normide käsitlemisel tuleks veel järg-

mist tähendada. Administratiivasutiste tegevuse õiguspärasuse üle otsustamine allub administratiivkohtule. Seepärast kui tsiviiltüli otsustamine tsiviilkohtus onoleb administratiivasutise tegevuse õiguspärasusest, peaks viimane küsimus eelmõistu (prejuditsiaal-) küsimusena otsustatama administratiivkohtu poolt interpretatsiooni korras.

Üldiselt tuleks TKS §§ 12, 13, 14 ja 15 koostamisel aluseks võtta põhimõtted, mis väljendatud Riigikohtu üldkogu otsuses nr. 8—1924, ning täielikult loobuda TKS § 1 märkus 1 ja § 2 normidest, mida AKK kehtimahakkamise järel enam ei saa kasustada. Need põhimõtted tuleks ka sõnastada selgesti ja arusaadavalt.

VI. Arvestades asjaolu, et meil on loodud üldkohtu süsteemis administratiivkohus ja et üldiselt võib administratiivkohtule kaevata administratiivasutiste poolt otsustatavates administratiivasjades, ei ole selles süsteemis enam kohased TKS normid, mis lahendavad allumuse vaidlusi tsiviilkohtu ja administratiivasutiste vahel. Meie korra puhul on tsiviilkohus ja administratiivkohus oma erivõimkonna juures üheväärtuslikud, ning allumuse konfliktide lahendamise korraldamisel tuleb ka lähtuda sellelt seisukohalt. Ei saa anda eesõigust kumbagi liiki kohtule ühekülgselt määrata oma allumuse võimupiiri, vaid allumuse küsimuse lahendamine peab toimuma erilise kompetentse kohtu poolt. Ei oleks mõtet anda allumuse vaidluse küsimuste otsustamist Kohtukojale, mis kohtuaste administratiivasju üldse ei lahenda. Vastuvõetav on eelnõu § 78-s ette nähtud Riigikohtu erikoosolek nende vaidluste lahendamiseks. Kuid vaieldav on § 79 eelnõusse jätmise tarvidus. Eelnõu § 4-s on juba ette nähtud, et administratiivasutised ei ole üldse õigustatud lahendama vaieldavaid olusid, mis kuuluvad lahendamisele tsiviilkohtus, ja seepärast tundub § 79 ülearusena. Teisest küljest, nagu administratiivasutised ja administratiivkohus ei või võtta arutusele neile mitte alluvaid asju, ei tohiks ka tsiviilkohus võtta arutusele asju, mis alluvad administratiivasutiste kaudu administratiivkohtule. Vaieldavate asjade arutusele võtmisel tuleks ühesuguselt määrata vaidluste kõik nii nende asjade arutamisele võtmisel tsiviilkohtu poolt kui ka administratiivkohtu poolt. Eelnõu §§ 81 ja 83 tuleks sellekohaselt ümber redigeerida.

Olen katsunud ära märkida need põhilauseid, mis tuleks

aluseks võtta tsiviilkohtu ja administratiivkohtu vahekorra korraldamisel. Ma ei esita omalt poolt nende eelnõu paragraafide asemele, mis mulle näivad olevat vaieldatavad ja vastuvõtmatud, lõplikult redigeeritud norme. Minu arvamuse järgi on eelnõu koostamisel tehtud vigu, et ei ole kutsutud eelnõu selle osa koostamisest, mis korraldab tsiviilkohtu ja administratiivkohtu vahekorda, osa võtma ka administrativiste. Arvan, et põhilause redigeerimine paragraafidesse vajaks veel ühiseid erinõupidamisi nendega, kes töötavad administratiivõiguse alal teoreetiliselt, ja nendega, kes administratiivõigust rakendavad.

Märkmeid KKS eelnõu kohta¹.

H. Jucum.

KKS eelnõus tarvitatakse termineid „kriminaalkohtulik jälitamine“ (§ 1), „kohtulik jälitamine“ (§§ 2, 20, 21), „kriminaaljälitamine“, §§ 17, 25, 37, 61, 69, 71, 246, 262, 289, 294—298, 306, 308—310, 318, 320, 327, 332, 333, 336, 486, 536, 601, 659, 687, 722, 751, 801, 802, 888 l. 3, 905, 907, 912) ja „jälitamine“ (§§ 7, 17, 18, 25, 722, 743, 748, 777, 888 l. 3, 889).

Kui eelnõu loojate arvates neil termineil oleks üks ja sama mõiste, siis tuleks valida ainult üks neist. Kuid § 1 tekstist nähtub, et seda ei või olla. Selle §-i järgi „kedagi ei või süüteo eest kriminaalkohtulikult jälitada, kui ta käesoleva seadustikuga määratud korras ei ole võetud vastutusele“. Sellest järeldub, et „kohtulik jälitamine“ algab siis, kui keegi süüteo eest selle seadustikuga määratud korras süüalusena on antud vastava kohtu kätte, s. o. jaoskonna kohtu kätte kas kannatanu või ametivõimude poolt tõstetud süüdistuse pärast, või ringkonnakohtu kätte erasüüdistaja või prokuratuuriesindaja poolt tõstetud süüdistuse pärast või Kohtukoja ja Riigikohtu kätte prokuratuuri süüdistusakti põhjal. Nii kaua aga kui uuritakse süüteo sündmust, otsitakse selle süüteo kordasaatjat ja valmistatakse ette tema kohtu alla andmist, pole tegemist „kohtuliku jälitamisega“. Seejärel tuleks politsei tegevus „andmete kogumisel“ ja „juurd-

¹ Esitatud Riigikogule 1932. a.

lusel“, kohtu-uurija tegevus „eeluurimisel“ ja prokuratuuri tegevus kuni süüdistusakti kohtule esitamiseni nimetada „kriminaaljalitamiseks“.

Kui ühineda selle vaatega, siis tuleks tarvitada terminit „kohtulik jälitamine“ järgmistes §§-des: 1, 2, 17, 18, 20, 21, 37, 61, 69, 71, 262, 294, 327, 333, 336, 536 p. 2, 601, 659, 687, 743, 751, 777, 801 ja 802, kuna kõigis teistes §§-des tuleks tarvitada terminit „kriminaaljalitamine“.

Eelnõus tarvitatakse termineid „alluvus“, „tsiviilnõue“, „tsiviilnõudja“, kuna meie juriidilises keeles ja kirjanduses on tarvitamisele pääsenud „allumus“, „hagi“, „hageja“.

Eelnõu § 3 järgi „jaoskonnakohtule alluvais asjus kuulub süüdistamise õigus eraisikule, kes süüteost vahenditult kannatanud, ja politseile ning eriseadustes määratud piirides ka teistele administratiivvõimudele“. Selle §-i tekstist ei ole näha, kas igas avaliksüüdistuse asjas võivad esineda kõrvuti süüdistajatena kannatanu ja politsei-esindaja, kuna seletuskirjas (lk. 164) öeldakse, et „üldises korras politseile on antud süüdistamise õigus kõigis süütegudes kõrvuti süüteost kannatanuga, välja arvatud muidugi erandid, milles käesolev seadus või eriseadused annavad eraisikule või mõnele ametivõimule süüdistamise ainuõigused“. Kui eelnõu loojate tahe on niisugune, siis nad oleksid pidanud seda selgesti väljendama seaduse tekstis ja § 3 kokkukõlastama §§ 763 ja 777-ga. § 763 järgi „nende asjade arutamisele, mis on algatatud ametlikude isikute teadaannete põhjal, võivad viimased saata enese eest volinikke, kui neil enestel ei ole võimalik kohtusse ilmuda“, kuid ei öelda, nagu asendataks politsei kannatanuga, ega räägita, et kõrvuti võib esineda süüdistajana ka kannatanu. § 777 järgi, kui süüdistaja jääb määratud ajaks seaduslikke põhjusi esitamata kohtusse ilmumata ega saada ka oma volinikku, siis lõpetab jaoskonnakohtunik erasüüdistusasjas jälitamise, avaliksüüdistuse asjas aga asub asja arutamisele, arvesse võttes kaebuses esitatud asjaolusid. Sel korral tehtud kohtuotsus loetakse süüdistajale kuulutatuks tema avaldamisega kohtuistungil. Siin tekib küsimus, kuidas tegelikus elus tuleb talitada, kui jaoskonnakohtuniku kätte tuleb kannatanu kaebusel toimetatud politseijuurdlus? Kas tuleb süüdistajatena ette kutsuda politsei-esindaja ja kannatanu, või ainult üks neist, ja kes neist? Kas politsei-esindajal

või kannatanul, kes ei esinenud jaoskonnakohtus süüdistajana, on edasikaebeõigus? Ka kokkuhoiu mõttes on suur tähtsus küsimusel, kas esinevad igas avaliksüüdistuse asjas üks või kaks süüdistajat, sest on ju suur vahe, kui saata kutselaht ühele või kahele süüdistajale. Kui kannatanu ei esine süüdistaja ega hageja osas, siis ta ei või saata kohtusse enese eest volinikku. Kui kannatanu esineb avaliksüüdistuse asjas süüdistajana, siis võib eelnõu § 791 järgi tekkida küsimus, kas peab kohtunik teda üle kuulama tunnistajana.

Eelnõu § 8 järgi, „kui süüteost ainelist kahju kannatanu esitab kriminaalasja toimetuse ajal kahjutasunõude, siis tunnustatakse ta selles asjas tsiviilnõudjaks.“

Näit. teenija käest röövitakse tema peremehe vara. Kes esineb hageja osas: teenija või peremees? Kui juurde lisada seaduse tekstis sõna „vahenditult“ (ainelist kahju), siis on selge, et peremees kriminaalkohtus hageja osas välja astuda ei saa.

Eelnõu § 9 I. 2: „Kahjutasunõue, mis oli kriminaalkohtupidamise korras esitatud õigel ajal, jäetakse kriminaalkohtus läbi vaatamata kriminaalasja lõpetamise, samuti ka kohtualuse õigeks mõistmise korral, kuid tähendatud nõuet võib sel juhul esitada tsiviilkohtule tsiviilkohtupidamise korras.“ Jääb küsitavaks, missugustel alustel ja kaalutlustel kriminaalkohus ei otsusta õigel ajal antud hagi, sest eelnõu § 26 ei tunnista mingisuguseid tsiviilõiguslikke eelmõistusküsimusi, vaid määrab, et „kriminaalasjas tekkivad tsiviilõiguslikud küsimused lahendab kriminaalkohus tsiviilseaduste alusel kriminaalkohtupidamise korras.“ Ühelt poolt on kriminaalkohus kompetentseks arvatud tsiviilküsimuste lahendamiseks, aga teiselt poolt, näit. kui kohtualune on süütõendite puudulikkuse tõttu õigeks mõistetud, kriminaalkohus pole juba kompetentne hagi otsustamiseks. Isegi siis, kui kriminaalkohtus selgus näit., et kohtualune pole korda saatnud temale süüks pandud vargust, peab hageja tsiviilkohtusse minema. Misjaoks? On ju päevselge, et tsiviilkohtus kostja poolt antud ärakirja kriminaalkohtu otsusest kätte saades ilma pikema jututa hagi tagasi lükkab. Asjatu on eelnõusse võtmata jäetud kehtiva KKS § 30, sest just kriminaalkohtul on tähtis teada, missuguses ulatuses tema otsus on kohuslik tsiviilkohtule.

Eelnõu § 584 järgi on „tsiviilnõudjal õigus esitada apel-

latsioonkaebust ainult kohtualuse süüdimõistmise korral ja ainult ringkonnakohtu otsuse nende osade kohta, mis puutuvad kahjutasunõudmisse“. § 831 järgi peab hageja, kui ta esineb süüdistajana, isegi eraldi hagi jaoks apellatsioonkaebusega esinema. Paistab, nagu oleksid eelnõu loojad arvamusel, et hageja oma apellatsioonkaebuses ei tohi puudutada küsimust, kas kuriteo sündmus on aset leidnud, kas tema kordasaatja on kohtualune ja kas viimane on teotsenud nii, et ta võib sellest süüteost tekkinud kahju eest vastutav olla. Hagejal kahtlemata see õigus peab olema, sest need asjaolud on ju tema hagi aluseks. Ainult kohtualuse karistamist ta ei saa nõuda.

Üllatuse toob eelnõu § 601: „Ringkonnakohtu õigeksmõistva, samuti ka § 536 korras tehtud kriminaaljälitamise lõpetamise otsuse peale esitatud prokuratuuriesindaja apellatsiooniprotesti või § 332 teises lõikes tähendatud kõrvalsüüdistaja apellatsioonkaebuse läbivaatamisel vaadatakse Kohtukojas läbi ka ringkonnakohtule õigel ajal esitatud tsiviilnõue, mis ringkonnakohtus jäeti läbi vaatamata süüaluse õigeksmõistmise või kriminaaljälitamise lõpetamise tõttu, kui tsiviilnõudja ei ole vahepeal palunud seda ka Kohtukojal jätta läbi vaatamata.“

See § on vastuolus § 610-ga, mille järgi vaidlused ja asja arutamine ei või kõrvale kalduda apellatsiooniprotesti piiridest. Ta on vastuolus ka § 584-ga, mille järgi hagejal pole õigust apellatsioonkaebusi esitada. Peale selle pole öeldud § 601, kas Kohtukoda otsustab hagi ka sel korral, kui apellatsiooniprotest jäetakse tagajärjeta. Üldse on küsitav, kas Kohtukoda teise kohtuastmena võib ilma esimese kohtuastme otsuseta hagi sisuliselt arutada, sest § 612 järgi Kohtukoja otsuses tuleb täpsalt ära tähendada, missugustel alustel ta kinnitab või muudab täielikult või osaliselt ringkonnakohtu otsuse, ja nimelt, millega ta asendab muudetud otsuse. Lõpuks võtab säärane talitusviis kohtualuselt võimaluse hagi rahuldamise korral edasi kaevata apellatsiooni korras.

Eelnõu § 602 järgi asja arutamise päevast Kohtukoja poolt saadetakse aktis märgitud viibimiskohta teade kohtualusele, tsiviilnõudjale ja erasüüdistajale, kes võivad ilmuda asjaarutamisele isiklikult või endi asemel saata volinikke. Siin tekib küsimus, kas ka § 601 ette nähtud juh-

tudel saadetakse teade hagejale? Jaataval korral, kas siis hagejal on õigus võtta osa kohtulikust uurimisest ja poolte vaidlustest?

Eelnõu § 25: „Valesüüdistuses või laimus, mille aineks on mõne süüteo kordasaatmine, ei alata kriminaaljälitamist ning alatud jälitamine seistatakse kohtuotsuse seadusjõusse astumiseni või seaduslikus korras kriminaaljälitamise lõpetamiseni alatud süüdistuses, milles leitakse valesüüdistust või laimu.“

On ju selge, et kui keegi kellegi naisisiku kohta levitab teateid, nagu oleks teda vägistanud isik A., siis kellelgi pole õigust laimatud naisisiku kaebuseta süüdistust tõsta tema vägistamises A. vastu, kuid kahtlemata peab sel naisisikul õigus olema tõsta süüdistust laimus valeteadete levitaja vastu.

Seepärast tuleks § 25 tekstis kustutada sõnad „või laimus“ ja „või laimu“, ning „mõne süüteo“ asemele panna sõnad „mõne kannatanu kaebuseta jälitatava süüteo“.

Eelnõu §§ 33 ja 42 tuleks teksti täiendada sõnadega „seadusjõusse astunud“ otsustega.

Eelnõu § 346 tuleks täiendada „kas süüalusel on veel teised otsustamata süüdistusasjad samas või teises kohtus, või täitmisele pööramata seadusjõusse astunud kohtuotsused“.

Need andmed on tarvilikud koostus- ja liitotsuste tegemiseks, kui ka § 688 p. 4 kohaldamiseks (otsuse täitmise edasilükkamiseks).

Eelnõu § 743 tuleks täiendada vastavalt § 346-le.

Kehtivast KKS-st pole eelnõusse võetud § 63, mille järgi enne asja arutamist jaoskonnakohtunik kutsub välja süüaluse, kuulutades süüdistajale, mis päeval ja tunnil süüalune ilmub ülekuulamisele. Kui eelnõu § 804 järgi jaoskonnakohtunik peab asja läbi arutama ja otsustama võimalikult ühel istungil, siis kahtlemata on tarvis süüalusele selitada, milles tema süüdistus seisab ja missugused tõendid on esitatud, et ta võiks enda kaitseks ette valmistuda ja paluda kohtunikku tema tunnistajaid ette kutsuda. Säärane kord aitaks palju kaasa kiiremale asjakäigule ja õiglasemale kohtumõistmisele; on ju ringkonnakohtule alluvais asjus säärane kord sisse seatud.

Seepärast arvan, et oleks soovitatav eelnõu täiendada vastava määrusega.

Eelnõu loojate suhtumine eeluurimisse.

Nad kurdavad, et politsei poolt tema enese nimel toimetatud esialgsel kriminaaljälitamisel pole mingit vormilist jõudu, vaid see on ainult ajendiks süüteo uurimise algamiseks uurija-kohtuniku poolt (seletuskiri lk. 181). Kuigi seadus ei nõua igas asjas juurdluse toimetamist, toimetatakse tegelikus elus seda siiski pea kõigis asjus. Seda on põhjendanud asjaolu, et kohtu-uurija (k.-u.) politsei teadaande peale pea kunagi ei alga tegelikult eeluurimise toimetamist, vaid kirjutab ainult algamise määruse, paneb selle kaante vahele ja jääb ootama politsei juurdluse saabumist ning sunnib seega politseid KKS § 252 põhjal toimetama juurdlust (lk. 182). Praegu aga kohtuvõimud (!) just nõuavad, et politsei võimalikult täielikult kuulaks tunnistajad üle ja koostaks ülekuulamise kohta ka vormilised protokollid. Viimast korda õpetatakse seaduspärase korra naka politseikoolis (lk. 185). Nii naelutatakse kinni asjaolu, et praegu kehtivat KKS-t ignoreeritakse kohtuvõimude poolt, kelle ülesandeks on kehtivate seaduste täitmine ja nende täitmise järele valvamine. Rahuldustundega konstateerivad eelnõu loojad, et nüüd eelnõu järgi võib politsei seaduspäraselt ja seejuures enda nimel teha suurema osa esialgsest asja uurimisest, nõnda et k.-u.-le ei jää sellest muud üle, kui süüalune vastutusele võtta ja teda süüalusena kuulata üle ning vajaduse korral võtta tema vastu tõkkeabinõu tarvitusele. Ja eelnõu loojad toonitavad, et juurdluse legaliseerimine on eelnõus läbi viidud mitte ainult komisjoni enese algatusel, vaid seda on nõudnud kohtu- ja siseminister ja hiljemini ka Vabariigi Valitsus oma otsusega 4. nov. 1930. a. (lk. 186), kuid kahjuks seletuskirja koostaja poolt on jäetud tähendamata, missugustel põhimõtetel ja kaalutlustel on tehtud see otsus, sest need teated oleksid tingimata pakkunud väga suurt huvi.

Eelnõu 2. osa 1. peatükk käib politsei tegevuse kohta kriminaaljälitamisel ja kannab pealkirja: „Andmete kogumine ja juurdlus“ (§§ 53—72). Seletuskirjas öeldakse, et andmete kogumise all on mõeldud politsei tegevust süüteo sündmuse ilmestamiseni, tähendab, andmete kogumist toimetab politsei ainult sel juhul, kui tal on kahtlus selle kohta, kas süüteo sündmus on üldse aset leidnud. Andmete kogumine ei ole vormiline toiming ja selle toimetamiseks ei näe eelnõu ette lähemat korda. Andmete kogumisel ei anna sea-

dus politseile õigust ette võtta mingisuguseid vormilisi toiminguid ega luba ka mingisuguste vormiliste protokollide koostamist (lk. 186). Seega on siis ka seletatav, et andmete kogumise kohta eelnõu 2. osa 1. peatükk ei sisalda mingisuguseid eeskirju.

§ 53 järgi iga sündmuse kohta, mis sisaldab süüteotunnuseid, alustab politsei juurdlust, ja asjus, mis ületavad jaoskonnakohtu allumuse, teatab viivitamata, igal juhul mitte hiljemini kui 24 tunni jooksul, prokuratuuriesindajale. K.-u.-le politsei ei saada teadaannet, sest eelnõu järgi ei alga k.-u. eeluurimist enne juurdluse saamist. Milles väljendub juurdlus? § 60 vastab sellele küsimusele järgmiselt: juurdlusel toimetab politsei süüteo ja süütegija selitamiseks tunnistajate ülekuulamist, vaatlusi, läbivaatusi, läbiotsimisi, väljavõtmisi ja asitõendite kogumist ja hoidmist eeluurimiseeskirjade järgi. Politsei ei ole aga õigustatud juurdlusel tunnistajaid ja asjatundjaid laskma sunniviisil tuua ülekuulamisele ega trahvima neid ilmumata jäämise korral, ega ka posti- ja telegraafilist kirjavahetust postil läbi vaatama ega kinni pidama. Seletuskirjas (lk. 187) kriipsutatakse veel alla, et eelnõu järgi kuuluvad need toimingud juurdlustoimingute hulka, mida politsei üldreeglina ei ole mitte ainult õigustatud, vaid on kohustatud toimetama, ning et juurdlus asendab suurel määral senist eeluurimist. Siin väljendub otsekohe eelnõu loojate siht: kaotada eeluurimise instituut kui kohtulik tegevus. Seda tõendavad ka eelnõu §§ 421, 422 ja 425, mille põhjal võib kohtuistungil avaldada juurdlustoimetusest tunnistajate ülekuulamise protokollid, kui ka vaatluste, läbivaatuste, läbiotsimiste ja väljavõtmiste protokollid, samuti ka asjatundjate arvamused.

Kui see nii on, siis kutsub esile võõrastust eelnõu § 73, mille järgi „kõigis ringkonnakohtule, Kohtukojale ja Riigikohtule alluvais avaliksüüdistuse asjus on eeluurimine süüaluse kohtu alla andmiseks sunduslik, ringkonnakohtule alluvais erasüüdistuse asjus aga ainult omastamise, varguse ja kelmuse kohta, mis on korda saadetud abikaasade, ülenevate ja alanevate sugulaste vahel“.

Eeltoodu järgi piirdub k.-u. tegevus ju ainult süüaluse vastutusele võtmise, ülekuulamise ja tarbe korral tõkkeabinõu tarvituselevõtmisega. Mis põhjusel ei ole antud politseile seda ülesannet, selle kohta esitab seletuskiri 2 põhjust.

„Juurdlusel ei ole politseil õigust kedagi süüalusena üle kuulata ja temale ette panna vormilist süüdistust. See ei tähenda aga seda, et politseil ei ole üldse õigust isikut, keda ta kogutud tõenduste põhjal süüaluseks peab, üle kuulata. Säärast isikut politsei võib küll üle kuulata, kuid tunnistajana. Süüdistuse ettepanemisega ja süüalusena ülekuulamisega tunnustatakse ülekuulatatav ametlikult vormiliselt süüaluseks, mis ülekuulatatavale on häbistav ja moraalselt koormav“ (lk. 188). Kui aga arvesse võtta, et sama eelnõu järgi politsei on õigustatud süüaluse vastu tarvitusele võtma tõkkeabinõuna vahistamist, kas siis vahistamine on vähem häbistav ja moraalselt vähem koormav? Teine põhjus seisab selles, et süüdistuse esitamiseks on tarvis kogutud andmete põhjal süüdistus kvalifitseerida, tähendab, määrata süüspandava süüteo koosseis vastava karistusseaduse dispositiivosa kohaselt, mis ülesanne aga politseile üle jõu käib, sest selle täitmine nõuab põhjalikku õigusteaduslikku eelharidust ja materiaalõiguse tundmist (lk. 188). Kas seda pole tarvis laipade lahkamisel, tunnistajate ja asjatundjate ülekuulamisel, vaatluste toimetamisel jne.? Eelnõu § 75 järgi „k.-u. algab eeluurimist avaliksüüdistus-asjus prokuratuuriesindaja ettepanekul või politsei poolt esitatud juurdluse põhjal, erasüüdistuse asjus aga süüteost kannatanu kaebusel pärast lepitustoimetuse nurjumist“. See tähendab, et eelnõu loojatel pole usaldust k.-u. vastu ja viimane ei tohi alata eeluurimist, olgugi et tema poole pöördub süüteost kannatanu kaebusega, või süüteo pealtnägija avaldusega, või süüteo kordasaatja süütunnistusega, või ametivõimud teadaannetega.

Eelnõu § 67 järgi on eeluurimise õigus juurdluse nimetuse all antud politseis konstaablitele, kriminaal- ja poliitilise politsei assistentidele ja kõigile teistele kõrgematele politsei-ametnikkudele. Kelle järelevalve all nende tegevus toimub, seda eelnõus pole ära tähendatud. Eelnõu § 68 ainult seletab, et „süütegude kohta andmete kogumisel ja süütegude juurdlemisel on politsei prokuratuuri vahenditus käsutuses. Kohtukoja prokurör annab politseile süütegude kohta andmete kogumise ja juurdluse alal üldisi juhtnõure.“ Seletuskirjas (lk. 195) eriti kriipsutatakse alla, et juurdluse kestel, enne eeluurimise algamist, k.-u.-l mingisuguseid õigusi politsei tegevuse kontrollimiseks ei ole, teiste sõnadega, kohtulikku kontrollimist juurdluse kestel ei tunnustata. Ringkonnakohtu

prokuratuuri väikese koosseisu tõttu on prokuratuuri valve teostatamatu. Seega toimub juurdlus järelevalveta. Et see nii on, võib järeldada ka seletuskirjast (lk. 193), kus öeldakse, et süüaluse vastutusele võtmine ja süüalusena ülekuulamine kohtuvõimu poolt enne kohtu alla andmist on vajalik põhjusel, et politsei võib juurdlusel koguda ühekülgsest ainult süüdistavaid andmeid, jättes tähele panemata andmed, mis võivad olla süüaluse kasuks. Kui see nii on, mis mõte on siis eelnõu § 90-l, mille järgi k.-u. on õigustatud pärast juurdluse saamist kontrollima, täiendama ja muutma politsei poolt juurdluse kestel ette võetud toiminguid ja korraldusi, kuid ei ole kohustatud kordama politsei juurdluse toiminguid, mis § 60 põhjal eeluurimiseeskirjade järgi on toimetatud rahuldavalt ja täielikult. Kuidas k.-u. võib selles veenduda, ilma et ta poleks neid koha peal kontrollinud, kui säärane võimalus üldse siis veel on olemas? Tundub, nagu oleksid eelnõu loojad endaga vastuollu sattunud: juurdluse kestel ei tohi kontrollida, kui just võimalus on politsei tähelepanu juhtida teatavale asjaolule, kuna pärast juurdluse lõpuleviimist kontroll on lubatud, kuid tegelikult võimatu.

Ka kaebuse korra kohta politsei-uurija tegevuse peale eelnõu ei lausu sõnagi, kuna seletuskirjas (lk. 210) öeldakse, et see on välja jäetud, sest kaebamisõigus politsei tegevuse peale on endastmõistetav järeldus eelnõu § 68 toodud eeskirjast. Selge, et jällegi ei taheta politsei tegevust kohtu kontrolli alla viia, kuid nõutakse, et politsei toimingutel oleks kohtulikkude toimingute tähtsus ja väärtus. Huvitav on siin eelnõu loojate vaade politsei tegevuse iseloomu kohta. Seletuskirjast (lk. 181) nähtub, et „kuski ei toimeta kriminaaljälitamisest algusest lõpuni ainuüksi kohtuvõimud. Politsei osavõttu esialgsest kriminaaljälitamisest tingib asjaolu, et edukas esialgne kriminaaljälitamine vajab sootuks teistel alustel organiseeritud ja teiste viisidega töötavat ametivõimu, kui seda on kohus. Esialgset kriminaaljälitamisest toimetava võimu organid peavad olema liikuvad ja asuma rahva keskel, kuid selle juures töötama organiseeritult üksteise kaasabil. Ainult säärastel organiseeritud võim võib edukalt avastada kordasaadetud süütegusid ja ilmestada nende kordasaatjaid. Mida paremini on organiseeritud politsei, mida haritum ja kogenum ta on oma alal, seda tagajärjekam on kriminaaljälitamine, sest sageli oleneb

terve edaspidine kriminaaljälitamine sellest, kuidas on alul teotsenud sel alal politsei.“

Kahtlemata on see vaade õige, kui aga sellest hoolimata tahetakse panna politsei peale kohtuniku ülesandeid, siis kutsub see esile võõrastust. Tunnistavad ju eelnõu loojad ise, et kohtuniku tegevus oma viisidega erineb täielikult politseiametniku tegevusviisidest. Ei saa salata, et meie politsei omal alal võitluses kuritegevuse vastu, s. o. süütegude avastamisel ja nende kordasaatjate ilmestamisel seisab oma kutse kõrgusel, kuid sel põhjusel ei saa veendele tulla, et politseiametnik võib asendada kohtunikku-uurijat, olgugi et k.-u.-te keskel võib leida isikuid, kes eeluurimisel teotsevad ainult juurdlusega tõmmatud piirides. Kohtutegelaste eetika ka ilma §§ 87 ja 196 nõuab, et eeluurimise toimetamisel k.-u. selitaks tõelise erapooletusega niihästi süüalust süüdistavaid kui ka kaitsevaid asjaolusid ega taotleks süüaluse süütunnistust lubadustega, kavalusega, ähvardustega või muude säärase väljapressimisabinõudega.

Eelnõu § 63 järgi peab politsei enne süüaluse vahistamist nõutama seks k.-u.-lt vastava loa, kuid eelnõu ei anna mingisuguseid näpunäiteid, missugustel andmetel ja missuguses korras k.-u., kel ju mingit õigust veel ei ole sel momendil eeluurimist alata, võiks luba anda kedagi vahistada. Paisatab, nagu oleks säärase talitusviisi loodud ainult meie PS § 8 pärast.

Eelnõu § 263. Kui keegi on võetud eeluurimisel süüaluseks vastutusele, siis esitab k.-u. enne toimetuse ärasaatmist selle süüalusele, kui viimane seda soovib, ja küsib temalt, kas ta soovib enesekaitseks eeluurimist millegagi täiendada.

Minu arvates tuleks seda § täiendada järgnevalt: „Erasüüdistusjasjus kutsutakse ka erasüüdistaja või tema volinik, kes ka võib paluda eeluurimise täiendamist. Kui ta säärast palvet ei avalda, vastasel korral aga pärast eeluurimise täiendamist, küsib temalt k.-u., keda ja milles ta süüdistab ja keda ta soovib kohtusse kutsuda tunnistajana ja asjatundjana, ning koostab protokolliga algkaebuse lisaks, kvalifitseerides süüdistuse vastava karistusseaduse dispositiivosa kohalt.“

See täiendus on tingitud sellest, et erasüüdistusjasjus erasüüdistaja asendab prokuratuuri ja tema kaebus asendab

süüdistusakti. Seepärast peab temal õigus olema tutvuda eeluurimise tulemustega, et selgusele jõuda, kas loobuda süüdistusest või kas leppida süüalusega, kas muuta süüdistust ja keda süüalusena, tunnistajana ja asjatundjana kohtusse kutsuda, või paluda eeluurimise täiendamist.

Kirjanduse ülevaade.

Georg Dahm: **Die Grenzen des Parteiprozesses.** Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, Bd. 52, Heft 5, lk. 587.

Läinud sajandi lõpul alanud kriminaalõiguse reformi iseloomulikuid jooni on ärapöördumine liberalismist. Kriminaalprotsessi reform aga näib viimase ajani suunatud olevat liberaalsete nõuete teostamisele. Süüaluse õigusliku seisundi kindlustamine, süüdistus- ja lahendusfunktsiooni lõplik eraldamine, kriminaalprotsessi täielik liberaliseerimine inkvisitoorsete elementide kõrvaldamisega, võistkondliku protsessi täieliku teostamisega — need on ikka veel kriminaalprotsessi reformi valitsevad juhtmõtted.

Loomulikult omandab siin akuutsuse küsimus, kas ja millises ulatuses on need protsessiõiguse kui materiaalsest õigusest sõltuva õigusala reformiideed teostatavad? Seda küsimust käsitlebki oma töös Dahm, hinnates sealjuures eelmainitud kriminaalprotsessi õiguspoliitilisi põhimõtteid mitte ainult materiaalse kriminaalõiguse arengusuuna, vaid ka materiaalse tõe ja üksikisiku-süüaluse huvide seisukohalt, seades oma ülesandeks nõnda siis võistkondliku protsessi piiride probleemi üldse. Ta jõuab oma töös tulemusele, et võistkondliku protsessi täielikule teostamisele on seatavad järgmised piirid:

1. Võistkondlik protsess puhtal kujul on vastuvõtmatu. Puhtakujulise võistkondliku protsessi idee seisukohalt nõutakse prokuratuuri vabastamist kohustisest teotseda ka süüaluse huvides, tema seadmist süüaluse vastu avaliku vastasena; tõeliselt olla see ainult tegeliku olukorra legaliseerimine. Dahm leiab nii selle nõude kui ka prokuratuuri tegevuse hindamise olevat ebaõige. Mainitud nõude teostamisega halveneks süüaluse seisund tunduvalt. Prokurör, kes praegu vähemalt menetluse alul püüab selitada ka süütust tõendavaid fakte, saaks selle nõude teostamisel süüaluse tõeliseks vastaseks. Süütust tõendavasse materjalisse suhtuks ta siis sama eitavalt kui praeguses protsessis süüalune ja selle kaitseja süüd tõendavatesse asjaoludesse. Ka kaitseinstituudi laiendamine algmenetlusele ei suudaks asendada prokuratuuri ebaparteilisust, sest tagajärjekas jälitamine on võimalik ainult sel eeldusel, kui prokuratuurile menetluse alul on kindlustatud segamata teotsemine ja kogutud andmete safaduses hooldmise võimalus. Prokuratuurile peab jätma teatud eelise. Siis peab tema kätte usaldama aga ka süüaluse huvid, sest parimigi

kaitseja ei suudaks hiljemini heaks teha objektiivsusele mittekohustatud prokurööri poolt toimepandut. — Mainitud nõude teostamine oleks vastukäiv ka riigi huvidele, sest materiaalse tõe avastamine poleks sel juhul küllaldaselt garanteeritud. See oleks puhtakujulises võistkondlikus protsessis mõeldav ainult poolte täieliku ühejõulisuse eeldusel, mis aga — osalt juba eeltoodud põhjustel — kunagi pole saavutatav.

2. Süüdistus- ja lahendusfunktsioonide lahutamatus. Eraldamisnõue on tingitud lõppmenetluse mõjustamisest algmenetluse aktidega, mille tulemuseks on teatud, hiljemini raskesti kõrvaldatavate eelarvamuste ja -otsuste kujunemine.

Selle puuduse kõrvaldamiskavadest polevat vastuvõetav kõige pealt see, mis taotleb süüdistus- ja lahendusfunktsiooni täielikku eraldamist. Side nende vahel on antud algmenetluse aktidega. Järeltuleks hoida ära kohtu tutvumine nendega. Samuti tuleks kõrvaldada igasugune kohtuniku inkvisitoorne tegevus enne otsuse tegemist. Küsitlus lõppmenetlusel peaks jääma ainult poolte asjaks. Saaks seega paratamatuks riskküsitlus. Viimases näeb D a h m aga ohtu nii materiaalse tõe avastamisele kui ka süüalusele. Vähem kahtlusi tekitavat kava, anda arutluse juhtimine ja asja lahendamine erinevate kohtunikude kätte. Selle vastu rääkivat aga kogemus, et tõeline tutvumine teoga on võimalik mitte pealtkuulamise, vaid isikliku küsitlemise teel, ja see, et ilma ettevalmistuseta on võimatu jälgida suuremaid ja raskemaid arutlusi.

3. Võimalikuks, kuid veel väheselgitatuks peab D a h m riigi huvi (s. o. materiaalse tõe avastamise) ja süüaluse-üksikisiku huvide kokkukõlastamist sel teel, et säilitatakse protsessi ühtlus, sealjuures aga otstarbekohaselt jaotatakse juurdlusenergia üksikute menetlusosade vahel ning õieti (s. t. arvestades süüaluse huvide kõrval ka materiaalse tõe avastamise huvisid) kujundades süüaluse huvide garantiid. Sellega olevat kõrvaldatud praeguse protsessi peapuudus: lõppmenetluse mõjustamine algmenetluse protokollidega, samal ajal kui süüalune ei leia algmenetluses küllaldast kaitset. See olevat teostatav kas nii, et pearõhk pannakse algmenetlusele, laiendades ja suurendades selles kaitsefunktsioone ja lühendades ning piirates samal ajal lõppmenetlust, või nii, et pearõhk asetatakse lõppmenetlusele, lühendades ja piirates algmenetlust. Autor näitab täiesti põhjendatult, et kolmas võimalus — algmenetluse arendamine ühes lõppmenetluse jätmisega praegustesse piiridesse, tooks ainult kahju. Ka vaatleb autor lähemalt seda, mis piirides oleks kujundatav algmenetluses kaitse, olgu siis, kui pearõhk on pandud algmenetlusele, või siis, kui lõppmenetlusele.

4. Viimase piiri võistkondliku protsessi arendamisele seada materiaalse kriminaalõiguse arengusuund. Küsimus, kas sotsiaalselt orien-

teeritud kriminaalõigus nõuab ka sotsiaalselt orienteeritud kriminaalprotsessi või on esimese kõrval mõeldav liberalistlik kriminaalprotsess, olevat tänapäev eriti põnev. Viimast võimalust peab D a h m täiesti mõeldavaks. Polevat mingit vastuolu selles, kui kriminaalõigus üksikisiku vabadusegarantiisid nõrgendab, protsess aga kriminaalõigusliku vastutuse kindlakstegemist seob seda karmimate ja kindlamate eeldustega. Sellest sugenebki kriminaalpoliitiline nõue — täiendada sotsiaalset kriminaalõigust liberaalse kriminaalprotsessiga.

Siiski seadvat süütegija isiksuse uurimist nõudev sotsiaalne kriminaalõigus kahes suunas piire võistkondlikule protsessile:

1. Saavat üleliigseks algmenetlusest isoleeritud lõppmenetluse nõue. Tegija isiksuse uurimine teeb vajaliseks tutvumise kirjalikude materjalidega, eriti just sotsiaalpedagoogide ja kohtuabistajate teadete ning arvamustega, hoolekande- ja ravimisasutiste aktidega.

2. Süütegija isiksuse uurimine sundivat lõppmenetlust asetama tagaplaanile; pearõhk langevat just algmenetlusele. Sest tõe avastamiseks näib kohane olevat mitte lõppmenetlusel saadav kerge mulje, vaid kauakestev vaatlus kohtu-uurija ja asjatundjate poolt algmenetlusel.

Ja veel enam. D a h m arvab neil siiski õiguse olevat, kes väitdavad, et moodsa kriminaalõiguse sihid praegusaja protsessi raamid on ainult vaevaliselt teostatavad, et isiksuse uurimine nõuab teissuguse struktuuriga protsessi. Ümberkujunemine võivat teostuda sel teel, et isiksuse uurimist teostavad asutised kujunevad iseseisvateks, poolte funktsioonidega õigussubjektideks menetluses. See poolte arvu kasvamine toovat kaasa praeguse dualistliku võistkondliku protsessi lagunemise. Sealjuures lakkavat süüalune olemast iseseisev õigussubjekt protsessis ja saavat vaid sotsiaalse diagnoosi objektiks. Sellega muutuks võistkondlik protsess inkvisitoorseks menetluseks.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1933. a. jaanuarikuu tegeluse ülevaade.

Riigikogu ennejõulune korraline istungjärk kestis jaanuaris edasi.

I. Põhiseaduse muutmise: 1) Vabadussõjalaste eelnõu käik: Riigikogu juhatus andis käigu vabadussõjalaste poolt 31. detsembril 1932 1005 allkirjaga esitatud Põhiseaduse muutmise eelnõu rahvaalgatamise nõudmisele, mis nõudmisele allkirjade kogumise viimaseks tähtpäevaks hääleõiguslikelt kodanikelt määrati 28. veebruar 1933. 2) Riigikogu põhiseadusekomisjoni eelnõu käik: Riigikogu põhiseadusekomisjon koostas oma Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu, mille esitas esitise korras Riigikogule 11. jaanuaril 1933. Riigikogu astus Eesti Vabariigi Põhisea-

duse muutmise seaduse eelnõu arutamiseks kokku 17. jaanuaril 1933. Põhiseadusekomisjoni aruandja T. Kalbuse nõudmisel andis Riigikogu 19. jaanuaril 1933 eelnõu ühes Riigikogus tehtud parandusettepanekutega põhiseadusekomisjoni tagasi. Põhiseadusekomisjon vaatas parandused läbi ja esitas eelnõu oma parandustega koos 20. jaanuaril 1933 uuesti Riigikogule. Riigikogu otsustas aga 24. jaanuaril 1933 A. Keremi ettepanekul anda eelnõu komisjoni tagasi uueks läbivaatamiseks, ühtlasi tehes komisjonile ülesandeks esitada Riigikogule Riigikogu valimise ja rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise eelnõu.

II. Esitatud eelnõud: Jaanuarikuul esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule järgmised eelnõud, mis Riigikogu juhatuse poolt määrati:

1. Rahaasjanduskomisjoni: 1. Tariifinõukogu seaduse muutmise seadus; 2. Tolli põhitariifide seaduse muutmise ja täiendamise seadus; 3. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1933/1934 aastaks; 4. Maiusainete maksu seaduse muutmise ja täiendamise seadus; 5. Rahaseaduse muutmise seadus.

2. Üldkomisjoni: 6. Aadressbüroode seadus.

3. Maakomisjoni: 7. Linnade maade kohta käivate rendilepingute pikendamise seadus.

4. Sotsiaalkomisjoni: 8. Pagaritööstuses öötöö keelu seaduse (RT 30 — 1930, seadus nr. 208) muutmise ja täiendamise seadus.

5. Riigikoguliikmete poolt algatatud: 9. Rkl-te R. Eliaseri, A. Jõeääre, H. Kukke poolt esitatud Kohtuotsuste põhistamise ning nende seadusjõu, kui ka tähtaegade osas Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — mis anti üldkomisjoni.

III. Komisjonide tegevus. Jaanuarikuul võttis maakomisjon vastu Linnade maade kohta käivate rendilepingute pikendamise seaduse, üldkomisjoni alamkomisjon lõpetas Kriminaalkohtupidamise seadustiku läbivaatamise ja rahaasjanduse komisjon võttis vastu Tariifinõukogu seaduse muutmise seaduse. Rahaasjanduse komisjon arutas peale selle jaanuarikuul Eesti Vabariigi 1931./1932. aasta eelarve täitmise ja kassa-aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadust.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Maksupeakomiteel tuleb kaebuse tähtaja uuendamise küsimuse arutamisest teada anda palveesitajale ja Maksuvalitsusele?

Vastus: jaatav.

Et säärase palvete arutamiseks Maksustamiskorraldusseaduses erikorda ei ole ette nähtud, siis tuleb kaebuse tähtaja uuenda-

mise küsimusi Maksupeakomitees arutada Maksustamiskorraldusseaduse § 81 ette nähtud korras, s. o. tuleb kohaldada üldist asjaajamiskorda, s. o. asjaarutamisest tuleb teatada palve esitajale ja Maksudevalitsusele, kellel õigus on § 84 põhjal peakomitee istungil seletusi anda ja täiendavaid tõendusi esitada.

(Rkha toim. nr. 945 II — 1932.)

Kas Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse (RT 33 — 1930) § 22-ga on ära muudetud Seisuste kaotamise seaduse muutmise seaduse osa, mille põhjal antakse Saaremaa rüütelkonna mõisade kasustamisest kui ka likvideerimisest saadud sissetulekutest 65% Saare maakonnale põllumajanduse edendamise otstarbeks ja 10% Kuressaare lossi korrashoiu kapitaliks?

Vastus: eitav.

„Riigi Teatajas“ nr. 33 — 1930 avaldatud Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse § 22 on oma mõtte ja peaaegu ka sõnastuse poolest sama, mis RT nr. 109/110 — 1925 avaldatud Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse § 23. Selle paragraafi järgi arvati ka kõik tulud, mis riik sai riiklikust maatagavarast lahutatud maakohtade tarvitamisest selle seaduse põhjal, maha arvates administratsioonikulud, riiklikuks asunduskapitaliks. Hiljemini, nimelt 10. XII 1925, võttis aga Riigikogu vastu Seisuste kaotamise seaduse muutmise seaduse (RT 197/198 — 1925), mille põhjal Saaremaa rüütelkonna mõisade kasustamisest kui ka likvideerimisest saadud sissetulekutest 75% ei arvata asunduskapitali juurde, vaid antakse Saare maakonnale. Sellega seadusandja pani kehtima erandi Saaremaa rüütelkonnamõisade kasustamisest ja likvideerimisest sissetulevate summade suhtes. See erand kehtib seni, kuni ta ei ole ära kaotatud vastava seadusega. 12. aprillil 1930 Riigikogu poolt vastu võetud Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse (RT 33 — 1930) § 23 on loendatud kõik seadused, mis selle seaduse kehtimahakkamisega kehtivuse kaotavad, kuid selles loendis ei leidu aga Seisuste kaotamise seaduse muutmise seadust. Seega tuleb Seisuste kaotamise seaduse muutmise seadus ka praegu kehtivaks lugeda.

(Rkha toim. nr. 956 II — 1932.)

Kas Meremeeste Kodu teenijate ja ametnikkude palkade vähendamise saadud summad tuleb üle kanda riigi tuludesse?

Vastus: eitav.

Palkade vähendamise seadus (RT 11 — 1931) ei näe ette selliste asutiste, nagu Meremeeste Kodu (RT 13 — 1928) teenijate palkade vähendamise saadud summade ülekandmist riigi tuludesse, sest Meremeeste Kodu ei moodusta enesest puht eriotstarbelist kapitali, kuigi Meremeeste Kodu seaduse järgi on kodule üle antud

erikapital (§ 30), sest Meremeeste Kodu sissetulekud koosnevad peaausjalikult teistest summadest — meremeeste eneste maksudest ja muudest tuludest ja Meremeeste Kodu on ette nähtud Meremeeste Kodu seaduses meremeeste omavalitsuseasutisena.

(Rkha toim. nr. 968 II — 1932.)

Kas linnavalitsuse otsuse peale, millega ta on temale esitatud ehitusprojekti Ehitusseaduse (RC 104—1931) § 3 põhjal hinnanud kunstiliselt seisukohalt, võib administratiivkohtu korras kaevata?

Vastus: jaatav.

Kuigi Ehitusseaduse § 3 viimane lõige annab temale esitatud ehitusprojekti hindamiseks selles lõikes tähendatud seisukohtadest õiguse linnavalitsusele, siiski sellest ei saa seda järeldada, et ses küsimuses tehtud linnavalitsuse otsuse peale ei ole õigust üldse kaevata, sest AKK § 2 põhjal võib kõigi linnavalitsuse otsuste peale administratiivkaebustega esineda, kui selle otsusega on kellegi õiguslikud või varalised huvid seadusvastaselt puudutatud.

(Rkha toim. nr. 992 I — 1932.)

Kas kaebaja vaesustunnistuse seaduslikkuse üle otsustamine kuulub Maakorralduse Peakomisjoni alalise liikme kompetentsi?

Vastus: eitav.

Vaesustunnistuse seaduslikkuse üle otsustamine, samuti ka kaebajale vaesusõiguse andmise küsimuse otsustamine kuulub selle kohtu kompetentsi, kes asja arutab, mispärast ei ole Maak. Peakomisjoni alalisel liikmel alust seda küsimust oma määrusega lahendada. TKS § 881 järgi peale kohtuasutiste võivad vaesustunnistusi välja anda ka teenistusalaline ülemus ja omavalitsusasutised.

(Rkha toim. nr. 1000 II — 1932.)

Kas Asutava Kogu poolt 4. V 1920 vastu võetud seadus (RC 69/70 — 1920, sead. nr. 205) annab maavolikogudele üksnes õiguse vallaametnikkude palkade ja tööolude korraldamiseks, kuid ei kohusta neid selleks, ja jätab maavolikogule vaba voli kas ise reguleerida vallaametnikkude palku ja tööolusid või jätta see vallavolikogude hooleks?

Vastus: Tähendatud seadusega maavolikogule antud õigus tähendab ühtlasi maavolikogu kohustist.

Nii küsimuses märgitud seaduse nimetusest kui ka seaduse sisust nähtub, et Asutav Kogu ise on juba tunnistanud tarvilikuks vallaametnikkude palga ja tööolude korraldamise ning on üksnes selle korraldamise teinud osalt maavolikogu, osalt vallavalitsuse ülesandeks. Kui selles seaduses on järjekindlalt tarvitatud sõnastust „maavolikogul on õigus“, siis tähendab see, et selles seaduses ette nähtud korraldustööd kuuluvad maavolikogude ülesannete hulka, aga

mitte seda, et maavolikogudele on jäetud vaba voli seda seadust kas üldse kohaldada või teda kohaldamata jätta. Seega tähendatud seadusega maavolikogule antud õigus tähendab ühtlasi maavolikogu kohustist. Vastupidise seisukoha juures ei saaks ka maavalitsuselt nõuda, et nad eksamineeriks ametioskuses vallasekretäre ja paneksid ette tagandamiseks ametist mitteoskajaid, sest seadus räägib ka § 3 maavalitsuse õigusest, samuti kui §§ 1 ja 2 maavolikogu õigusest. Mõttetu oleks aga seda seadust tõlgendada niimoodi, et selle seadusega on maavalitsusele jäetud vaba voli kas ametit mitte oskavaid vallasekretäre ametisse lasta edasi jääda või neid tagandamiseks esitada.

(Rkha toim. nr. 1011 I — 1932.)

Kas saab maksustada Eesti Panga tulusid, mis saadud äridele laenatud kapitalidelt?

Vastus: eitav.

Eesti Panga põhikirja § 68 järgi (RT 48—1927) on Eesti Pank vabastatud igasugustest riiklikkudest tulu- ja ärimaksudest ja vabastatud igasugustest maksudest oma tähtede emissiooniõiguse eest peale § 60 ette nähtud maksu. § 68 kohaselt ei ole Eesti Pank vabastatud üksnes tulumaksust, mida selle nimetuse all maksavad füüsilised ja juriidilised isikud, vaid igasugustest riiklikkudest maksudest, mis on seotud ettevõttega ja ettevõtte tuludega. OMS § 614 ja sellele järgnevad paragraafid korraldavad maksude võtmist tuludelt rahalistelt kapitalidelt. OMS § 614 p. 3 ette nähtud maks on paigutatud ärimaksude sekka ja sama seaduse § 620 põhjal lasub lõplikult kapitali omanikul, aga mitte kapitali laenajal ja protsentide maksjal, ning viimane on üksnes vahemeheks selle maksu tasumisel. Kui Eesti Pank on vabastatud igasugustest riiklikkudest maksudest tuludelt, siis ei saa maksustada ka Eesti Panga tulusid protsentidelt, mis saadud äridele laenutatud kapitalidelt. Esitatud kaalutlustel ei saa OMS §§ 614 p. 3 ja 620 põhjal nende protsentide pealt määrata 5% riigimaksu, kuigi Eesti Pank, kui ärimaksudest vabastatud aruandev ettevõtte, ei kuulu § 614 p. 3 ette nähtud erandite hulka.

(Rkha toim. nr. 1029 II — 1932.)

Kui Tollipõhitariifide mõne paragraafi punktis on otseselt öeldud, et kaup tollitakse ühes ümbrikuga, kas siis sellest tuleb järeldada, et muudel juhtudel, kus ka tegemist lähema eriümbrikuga, kauba nettokaaluks tuleks arvata kauba puhaskaal ilma eriümbriku kaaluta?

Vastus: eitav.

Tolliseadustiku § 200 p. b järgi tuleb nettokaalu all mõista kauba puhaskaalu ühes lähema eriümbrikuga, mis väikemüügil kaubaga tarvi-

taja kätte läheb. Sellest nähtub, et Tolliseadustiku järgi loetakse kauba nettokaaluks kas kauba puhaskaal või kauba puhaskaal kokkuarvatult lähema eriümbriku kaaluga. Lähemaks ümbrikuks loetakse niisugune ümbrik, mis väljamüügil kaubaga koos tarvitaja kätte läheb. Kui Tollipõhitariifide mõne paragraafi punktis on otseselt öeldud, et kaup tollitakse ühes ümbrikuga, siis ei saa sellest järeldada, et muudel juhtudel, kus ka tegemist lähema eriümbrikuga, kauba nettokaaluks tuleks arvata ainult kauba puhaskaalu eriümbriku kaaluta.

(RkxA toim. nr. 1022 II—1932.)

Kas Tulumaksu seaduse järgi kuulub maksualuse tulu hulka kaitseväelaste korter natuuras, või selle asemel saadud korteriraha ning samuti ka kraamivarustise raha?

Vastus: eitav.

Kaitseväelaste korterite varustamise seadluse (RT 29—1929) § 1 p. 1 järgi antakse kaitseväe tegelikus teenistuses olevatele ohvitseridele riigi poolt korter natuuras ning sama seadluse § 2 järgi juhul, kui ei ole võimalik korterit riigi poolt anda, antakse nendele korteriraha seadlusele lisandatud tabeli järgi. Ei ole mingisugust kahtlust, et kui kaitseväelasele antakse riigi poolt korter natuuras, siis tuleb Tulum. sead. § 4 p. 1 põhjal korteri väärtus arvata tulumaksuvabaks. Peab õigeks ja loomulikuks pidama, et korteriraha makstakse tarbe korral selles suuruses, mis võrdub korteri väärtusega, mida kaitseväelane on õigustatud saama natuuras. Arvates saadud korteriraha maksualuse tulu hulka ja natuuras saadud korteri väärtust maksualuse tulu hulka mitte arvates, asetatakse kaitseväelased, kes korteri saavad natuuras, ja kaitseväelased, kes saavad korteriraha, kuid kellel kõikidel on ühesugune õigus saada korterit natuuras, ebavõrdsesse seisukorda tulumaksukohuste suhtes. Arvamus, et korteriraha saamise korral on võimalus teatavat osa sellest summast korteri muretsemisel kokku hoida, on teoreetiline ega ole oluline. Niisugusel korral tuleks ju maksualuse tulu hulka arvata ka üksnes see osa tasust, mis korteri muretsemisel üle jääb, mis võimalust seadus aga üldse ette ei näe. Tegelikult võib ka üksikutel puhkudel juhtuda, et natuuras saadava korteri väärtus on suurem kui selle eest saadav tasu. Neil kaalutlustel tuleb tõsitada, et Tulum. sead § 4 p. 1 järgi ei kuulu maksualuse tulu hulka kaitseväelaste korter natuuras ega selle asemel saadud korteriraha. Samuti tuleb Kaitseväe kraamiga varustamise seadluse (RT 44—1931) §§ 5, 57, 62 ja 92 põhjal lugeda ohvitseridele antavat kraamivarustist, välja arvatud erivarustis, nii natuuras kui rahas kaitseväelaste tasuks natuuras, mis Tulum. sead. § 4 p. 1 põhjal on tulumaksuvaba. Sellel alusel saadud raha on määratud otseselt varustise muretsemiseks, mille muretsemine on kohuslik.

(RkxA toim. nr. 1059 II—1932.)

Kui valitavale vallasekretärile on palk määratud alla kehtima pandud alammäära, kas siis ka sekretäri valimised on seadusvastased?

Vastus: eitav.

Kehtiva seaduse järgi vallasekretär ei ole enam vallavalitsuse liige ja tema valitakse määramatuks ajaks ja seepärast kehtiv seadus ei näe ette, et enne sekretäri valimist peaks tema palk kindlaks määramata ja et kui seda pole tehtud või kui määratud palk ei ole seadusega kokkukõlas, et siis ka toimunud sekretäri valimised tuleb mittetoimunuiks lugeda. Praeguse korra järgi toimub vallasekretäri palga määramine Valla ametnikkude palga- ja tööolude korraldamise seaduse alusel maavolikogude poolt kehtima pandud alammäärade piires neis maakondades, kus maavolikogud määravad kindlaks sekretäride palkade alammäärad, maakondades aga, kus neid alammäärasid kehtima pole pandud — vastavate vallavolikogude otsuste järgi. Nagu tähendatud, vallasekretäri valimine ei ole seoses temale palga määramisega enne valimisi, mispärast neid kaht küsimust tuleb täiesti lahus ja iseseisvalt arutada. On vallasekretäri valimine täiesti seaduspäraselt toimunud, siis ei või seda otsust seadusvastaseks lugeda põhjusel, et valitud sekretäri palk on madalam määratud, kui õigus oleks määrata olnud.

(RkhA toim. nr. 1069 I—1932.)

Kas arved kuuluvad tempelmaksustamisele ka siis, kui nad on alla kirjutamata?

Vastus: jaatav.

Endise Tempelmaksu seaduse elluviimiste määruste art. 21 järgi loetakse arveteks eriti kõik kirjutised, millel arve tunnused, s. t. mis sisaldavad andmeid antud kaupade või muude väärtuste arvu ja liigi ning nende eest makstava rahasumma kohta. RT 45 — 1928 avaldatud Tempelmaksu tariifi nr. 14 järgi kuuluvad arvetena tempelmaksustamisele ka saatekirjad (faktuurad), millega koos kaup või muud asjad müüjalt ostjale saadetakse ja milles peale kauba või asjade loendamise sisalduvad ka andmed kauba või asjade hinna kohta. Sellel asjaolul, et arved on väljaandjate poolt alla kirjutamata, ei ole tähtsus, sest nii endise Tempelmaksu seaduse (§ 1 p. 3) kui ka uue Tempelmaksu seaduse (§ 3 p. 4 teine lõige) järgi arved kuuluvad tempelmaksustamisele ka siis, kui nad on alla kirjutamata.

(RkhA toim. nr. 14 I — 1933.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Milline tähtsus on vaestastekohtu kinnitusel alaealise nimel sõlmitavate tehingute suhtes?

Arvamus, nagu käsitaks BES § 358 ainult alaealiste nimel sõlmitavate tehingute vormilisi tingimusi, on ekslik, sest kõigil

juhtudel, kus tehingu sõlmimise võimalus sõltub vaeslastekohtu loast, on viimane just kohustatud kaaluma ja otsustama küsimust, kas tehing vastab eestkostetava huvidele ja kas see on talle kasulik või mitte. On aga vaeslastekohus loa andnud tehingu sõlmimiseks talle esitatud kava kohaselt, siis võis see toimuda ainult sel eeldusel, et vaeslastekohus oli veendunud, et kavatsetav tehing vastas alaealise huvidele ja oli talle kasulik.

(RkhT toim. nr. 1538 — 1931.)

Kas võib kooperatiivühingut tunnistada maksujõuetuks, kui tema võlad ei ulatu üle 1500 krooni?

Vastus: eitav.

Kaub. Kp. S. § 386 järgi on maksujõuetuse tunnused olemas, kui kellegi võlad ületavad 1500 krooni ning kui samal ajal ilmneb, et võlglaste koguvarandus ei kata tema võlga. Seega on võlglaste maksujõuetuse tunnustamise võimalus tingitud mitte ainult sellest, et tema varandusest ei piisa võla katteks, vaid ka sellest, et tema võlg ei oleks alla 1500 krooni. On need tingimused mõlemad olemas, ainult siis võib kohus võlglaste, kas tema enese avaldusel või kreditoride nõudmisel, tunnustada maksujõuetuks. Puudub aga üks neist tingimustest, siis puudub ka seaduslik põhjus võlglaste maksujõuetuse tunnustamiseks.

Sellest reeglist pole tehtud mingit erandit veneaegses seaduses Kooperatiivseltsingute ja nende liitude kohta (VSKK 1917. a. nr. 72, art. 414) ega Riigikogu poolt vastu võetud Ühingute ja nende liitude seaduses (RT 37 — 1926) ja Aktsiaseltside ja osauhingute kohta, käivate seaduste täiendamise seaduses (RT 54 — 1927), mille § 5 määrab: Nii pea kui ilmsiks tuleb seltsi või ühingu maksujõuetus, peab juhatus nõudma konkursi avamist; sama on kehtiv ka siis, kui selgub aastaaruandest või vahepealsest bilansist, et varandus enam ei kata võlga. Kuid üheski neis seadustes pole öeldud, et osauhingu kohtulik maksujõuetuse tunnustamine, erandina üldreeglist, oleks võimalik ka siis, kui ühingu katmata võlg ei ulatu üle 1500 krooni. Järelikult pole õige seisukoht, et kooperatiivühing tuleks maksujõuetuks tunnustada, kui tema varandus ei kata enam võlgu, sõltumata võlgade suurusest.

(RkhT toim. nr. 111 — 1932.)

„Faktiline“ ja juriidiline naine.

Hageja taotles oma abielumehelt elatusraha, väites, et mees võtnud majja armukese ja teinud sellega talle ühises abielukodus elamise võimatuks.

Tallinna-Haapsalu Rahukogu II aste lükkas selle hagi tagasi põhjusel, et BES § 9 andnud abielunaisele õiguse mehelt taotella ülalpidamist sel ajajärgul, kus naine olnud õiguslikult iseseisvusetu

ja seisnud mehe meelevalda all ning mees võinud teda sundida elama enda juures ja kohustada teda enesele igale poole järgnema. Nüüdisajal olevat aga naisel täielik enesemääramisõigus, mispärast naisel polevat õigust mehelt nõuda elatusraha juhul, kui ta elab mehest lahus. Seda rohkem polevat alust nõuet rahuldada käesoleval korral, kus kostjal, hageja enese seletuse järgi, kõik aeg faktiliselt olnud teine naine ja hageja olnud kostja naine ainult juriidiliselt. Säärast rahukogu tõlgendust ei saa lugeda kokkukõlaliseks meie seadustes kindlaks määratud abielumõistega. BES § 7 järgi peavad isikud, kes seaduslikult on abiellunud, koos elama, toetama teineteist ja pidama vastastikku abielulist truudust. Sama seaduse § 9 järgi peab iga abielumees oma naist ülal pidama. Sunnib aga mees oma liiderliku elu tõttu naist enda juurest lahkuma, siis on mees kohustatud oma naisele andma ülalpidamist. Ei saa ju korratut abielumeest oma naise ülalpidamise kohuste suhtes seada paremasse seisukorda, kui korralikku ja truud abielumeest. Käesolevas asjas rahukogu ei kahtle, et mees pidas enese juures mingisugust „faktilist naist“ (mis mõiste meie seadustele on tundmatu), s. o. rikkus abielu, kuid hoolimata sellest on rahukogu hoopis jätnud kaalutlemata küsimuse, kas säärastel oludel seaduslikul abielunaisel oli küllaldaselt põhjust oma mehe juurest lahkuda ning temast lahus elada ja taotella temalt BES § 9 põhjal elatusraha maksmist. — Riigikohus tühistas rahukogu otsuse BES §§ 7 ja 9 rikkumise pärast.

(RkhT toim. nr. 869 — 1932.)

Lastega lesknaine Eestimaa linnaõiguse järgi.

BES §§ 1835 ja 1838 reeglite järgi loetakse ainult seda lastega leseks, kellega ühes mõni elus laps on abielust järele jäänud, järelikult ei saa siin lastega lese mõistet määratella nii, nagu see toimub Eestimaa maaõiguse järgi (§ 1709).

(RkhT toim. nr. 932 — 1932.)

Kui vekstiplangile üks isik on kirjutanud oma nime vekstiväljaandjana ja kaks teist isikut on plangi teisele poolele kirjutanud omad pealkirjad ja sedaviisi allkirjadega varustatud plank on esimese pealekirjutaja poolt antud kellelegi isikule õigusega seda planki tema nimele täita vekslitekstiga, kas võib säätane vekslile pealekirjutaja hiljemini keelduda veksti järgi maksmast põhjusel, nagu poleks veksel seaduslikus korras olnud koostatud ja edasi antud?

Vastus: eitav.

Kaebaja (kes oli vekslitekstis näidatud vekslitekst esimese omandajana ja kelle edasiandepalkiri oli veksliteksti teisel küljel) väited, et allkirjutatud, kuid vekslitekstiga täitmata vekstiplanki ei loeta vekslitekstiks ja et säärast planki vekslitekstiga täitma on õigustatud ainult plangi

esimene omandaja ja et vekslitekstiga täitmata plangi edasiandmine ei või toimuda vekslite jaoks kindlaks määratud korras, pole käesolevas asjas olulised, sest seadus, lubades veksliaandja volitusel esimesele omandajale temale antud plangi täita vekslitekstiga oma nimele, ei nõua, et ta peaks seda tegema just isiklikult; seega seadus ei keela plangi vekslitekstiga täitmist plangi esimese omandaja nimel isiku poolt, keda plangi esimene omanik selleks on volitanud. Anti aga käesoleval korral A allkirjaga ja B ning C pealkirjadega varustatud veksliplank tehingust osa võtnud isikute kokkuleppe kohaselt D-le just selleks, et seda tarbe korral täita vekslitekstiga B nimele ning kasutada vekslina, siis pole B-l vähematki õigust ennast kaitseda väitega, et tema, B, olevat plangi edasiandmisel rikkunud vastavaid seaduse määrusi, sest tema enese poolt toime pandud seaduse rikkumine ei vabasta teda vastutusest tema poolt sõlmitud kokkuleppes järgnevate kohustiste eest.

(RkhT toim. nr. 1018 — 1932.)

Äriraamatute tõendusjõud.

1) TKS § 1805 lisa pp. 8, 10—14 järgi on äriraamatul ärimeeste vahel tekkivais vaidlusasjus küll tõendite jõud ja tähtsus, kuid seda ainult tingimusel, et need raamatud oleksid peetud korralikult mitte ainult väliselt, vaid ka sisuliselt (Vene Sen. TKD nr. 23—1916; RkhT toim. nr. 1020 — 1932).

2) Hagi tõstmisel äriraamatute väljavõtete põhjal on kostja õigustatud piirduma vastuvaidlusega, et hageja äriraamatud, millest väljavõtted tehtud, pole peetud õigesti ja korralikult. Esitab aga hageja säärase vastuvaidluse ümberlökkamise eesmärgiga oma äriraamatud ja leiab kohus, et need on õieti ja korralikult peetud, siis langeb juba kostja peale kohustus esitada oma äriraamatuid. Mõlema poole äriraamatute lahkumineku korral lahendab kohus, kumma raamatud on tõelisemad, ja on õigustatud oma otsust rajama tema poolt õigemaks tunnistatud äriraamatule. Pole kostjal aga üldse seaduslikus korras peetud äriraamatuid ja vaidleb ta siiski hageja raamatutega tõendatud olude vastu, siis on ta kohustatud oma vastuvaidlusi tõendama vastavate tõendite esitamisega (TKS § 1805 lisa pp. 8 ja 12; § 366; Vene Sen. TKD nr. 23—1916).

(RkhT toim. nr. 1685 — 1932.)

T. G.

Varia.

Belgia administratiivpäeva puhul.

Vaevalt leidub veel mõni teine maa, kus säärase huviga, püsivusega ja andumusega, säärase väsimatusega töötatakse administratsiooni puutuvate küsimuste kallal, kui Belgias. Seal pandi alus

praegu laialiselt maad võtnud administratiivteaduste liikumisele (1907). De Vuyst'i eestvõtul ja Tibbaut', van Overbergh'i, Otlet'i ja Pien'i kaasabil asuti esimese rahvusvahelise administratiivteaduste kongressi kokkukutsumisele. Kongress tuli kokku Brüsselis 1910. a. Kongressil De Vuyst'i ettepanekul moodustati administratiivteaduste rahvusvaheliste kongresside alaline komisjon (Brüsselis). Maailmasõja tõttu võis teine kongress tulla kokku alles 1923. a. — samuti Brüsselis. Sellest kongressist võttis osa ka Eesti ning määras tähendatud alalise komisjoni oma esindaja (E. Maddison'i). Järgmised kongressid olid Pariisis (1927), millest võttis osa ka Eesti — ja Madridis (1930). 1930. aastal alalisest komisjonist moodustati rahvusvaheline administratiivteaduste instituut, mille liikmeks on ka Eesti (esindaja E. Maddison). Kõigis maades, mis olid esindatud alalises komisjonis, tekkisid rahvuslikud seksioonid (1930. a. nad muutusid automaatselt rahvusvahelise administratiivteaduste instituudi seksioonideks). Instituudil on oma häälekandja „Revue internationale des Sciences Administratives“, mis ilmub E. Lesoir'i peatoimetusel. Käesoleval aastal kongress tuleb kokku Viinis, kus esinevad ettekangetega Šveitsi viitsekantsler dr. Leimgruber (Ametnikkude juriidiline seisukord), prof. Gasoon y Marin (Vaieldavad administratiivasjad) ja Poola kõrgema administratiivkohtu esimees Kopozenski (Töö ümberkorraldamine administratiivasutistes). Need ettekanded on koostatud instituudi rahvuslikelt seksioonelt saadud materjalide põhjal (vastavad ülevaated Eesti kohta on koostanud E. Maddison, A. Palvadre ja J. Klesment).

Belgia, pannud aluse rahvusvahelisele liikumisele, koondanud administratiivteaduste instituuti kaugelt suurema osa riike, püüab elustada ka rahvuslike seksioonide tööd, andes ise selleks eeskju. Lähemal ajal, 3.—5. märtsil k. a., korraldatakse Brüsselis administratiivpäev (Journées Administratives). Administratiivpäeva korraldab Belgia rahvuslik seksioon, mille hingeks on selle president — P. de Vuyst, kes ühtlasi ka instituudi viitsepresident. Päevakorras rida tähtsaid küsimusi, nagu ametnikkude ettevalmistamine ja haridus, omavalitsused, administratiivne dokumentatsioon ja selle meetodid, vaieldavad administratiivasjad, administratiivnäitused jne. Referentidena esinevad paljud rahvusvaheliselt tuntud nimedega isikud. Ettekanded on ilmunud trükis — kaunis mahuka köitena — (hind 25 Belgia franki) ja pakuvad väga palju huvitavat materjali igaühele, kes vähegi tunneb huvi tähendatud küsimuste vastu. Jääks soovida, et kavatsatud administratiivpäev igati õnnestuks. Selle üle saame otsustada, kui on ilmunud päeva protokollid.

E. Maddison.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O./Ü., Tartu, 1933.

Kas kaebaja vaesustunnistuse seaduslikkuse üle otsustamine kuulub Maakorralduse Peakomisjoni alalise liikme kompetentsi?	41
Kas Asutava Kogu poolt 4. V 1920 vastu võetud seadus (RT 69/70 — 1920, sead. nr. 205) annab maavolikogudele üksnes õiguse vallaametnikkude palkade ja tööolude korraldamiseks, kuid ei kohusta neid selleks, ja jätab maavolikogule vaba voli kas ise reguleerida vallaametnikkude palku ja tööolusid või jätta see vallavolikogude hooleks?	41
Kas saab maksustada Eesti Panga tulusid, mis saadud äridele laenatud kapitalidelt?	42
Kui Tollipõhitariifide mõne paragraafi punktis on otseselt öeldud, et kaup tollitakse ühes ümbrikuga, kas siis sellest tuleb järeldada, et muudel juhtudel, kus ka tegemist lähema eriümbrikuga, kauba nettokaaluks tuleks arvata kauba puhaskaal ilma eriümbriku kaaluta?	42
Kas Tulumaksu seaduse järgi kuulub maksualuse tulu hulka kaitseväelaste korter natuuras, või selle asemel saadud korteriraha ning samuti ka kraamivarustise rahas?	43
Kui valitavale vallasekretärile on palk määratud alla kehtimapanud alammäära, kas siis ka sekretäri valimised on seadusvastased?	44
Kas arved kuuluvad tempelmaksustamisele ka siis, kui nad on alla kirjutamata?	44

Tsiviilosakond:

Milline tähtsus on vaeslastekohtu kinnitusel alaealise nimel sõlmitavate tehingute suhtes?	44
Kas võib kooperatiivühingut tunnistada maksujõuetuks, kui tema võlad ei ulatu üle 1500 krooni?	45
„Faktiline“ ja juriidiline naine	45
Lastega lesknaine Eestimaa linnaõiguse järgi	46
Kui veksliplangile üks isik on kirjutanud oma nime veksliväljaandjana ja kaks teist isikut on plangi teisele poolele kirjutanud omad pealkirjad ja sedaviisi allkirjadega varustatud plank on esimese pealekirjutaja poolt antud kellelegi isikule õigusega seda planki tema nimele täita vekslitekstiga, kas võib säärane veksil pealekirjutaja hiljemini keelduda veksl järgi maksmast põhjusel, nagu poleks veksel seaduslikus korras olnud koostatud ja edasi antud?	46
Ariraamatute tõendusjõud	47

Varia.

Maddison, E.: Belgia administratiivpäeva puhul	47
--	----

1933. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

neljateistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**, **A.-T. Kliimann**, **H. Kristal**, **E. Maddison**,
A. Palvadre, **K. Parts**, **J. Uluots**,
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1931. a. ja 1932. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: 7 krooni aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. a. — 1932. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 66.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. à kr. 4.50; 1929., 1930., 1931. ja 1932. a. à kr. 7.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.

